

Hur FRIENDS-programmet kan stärka den sociala kompetensen

– Ur ett gruppleddarperspektiv

Sara Kanu

Jenny Eliasson

EXAMENSARBETE	
Arcada	
Utbildningsprogram:	Det sociala området
Identifikationsnummer:	5564, 5565
Författare:	Jenny Eliasson, Sara Kanu
Arbetets namn:	Hur FRIENDS-programmet kan stärka den sociala kompetensen
Handledare (Arcada):	Ingmar Sigfrids
Uppdragsgivare:	Stationens barn r.f. /Aseman lapset r.y.
<p>Sammandrag:</p> <p>FRIENDS-programmet är ett program för barn och ungdomar där de lär sig förstärka sina sociala kompetenser. Denna studie undersöker hur ledarna för FRIENDS uppfattar programmets inverkan på den sociala kompetensen för dem som går programmet, och vidare vad ledarna tror att programdeltagarnas närmaste krets har för inverkan på programmets effekt. Syftet med vårt arbete är att gå in i hur ledarna av FRIENDS-programmet ser på dessa fenomen, och hur de har upplevt dem i praktiken. Detta jämförs sedan med teori och tidigare forskning. Resultatet kan ge ledarna för FRIENDS-programmet en större medvetenhet i hur viktigt deras arbete är för barn och unga. Forskningsfrågorna är: Hur anser gruppledarna att FRIENDS-programmet påverkar barns och ungas sociala kompetens? Och hur viktigt tycker gruppledarna det är att barnens och de ungas närmaste krets involveras i FRIENDS-programmet? Resultatet av de två semistrukturerade gruppintervjuerna har sedan jämförts med teori och forskning kring samma ämnen för att få ett slutresultat som kan visa om praktiken upplevs så som teorin anger. Trots att respondenterna enbart blev fem till antalet visade resultatet entydigt att teori och praktik är enhetliga i detta område. Det kom även fram nya förslag som tidigare forskning inte uppmärksammat. Resultatet kan ses som en bekräftelse av programmets effektivitet, men även som en startpunkt för att involvera barnens/de ungas närmaste sociala krets mera än tidigare. Detta för att stärka särskilt långtidseffekterna av programmet och för att förbättra stödet inte bara från föräldrarna utan även från skolan och från jämnåriga.</p>	
Nyckelord:	FRIENDS, social kompetens, stödnätverk, barn och unga, Aseman lapset r.y.
Sidantal:	65
Språk:	Svenska
Datum för godkännande:	12.12.2016

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Programme:	Social Services
Identification number:	5564, 5565
Author:	Jenny Eliasson, Sara Kanu
Title:	How the FRIENDS-program can strengthen social competence
Supervisor (Arcada):	Ingmar Sigfrids
Commissioned by:	Aseman Lapset r.y.
<p>Abstract:</p> <p>The FRIENDS-program is a program for children and young people through which they learn to strengthen their social competence. This study examines what impact the program has on the participants' social skills, according to the leaders of FRIENDS. It also examines which impact the leaders of FRIENDS see what the participants' closest circle has on the overall effect of the program. The aim of our study is to go into depth with how the leaders of FRIENDS view these issues and what their practical experiences of the named issues are. This is then put into perspective with existing theories and earlier studies. The results can bring a higher understanding of the impact the program has on the participants, and thus strengthen the leaders in their understanding of the impact of their work on young people. The research questions are: How large an impact on the social skills of the participants does the FRIENDS program have, according to the group leaders? And how important do the group leaders believe the involvement of the peers of the participants in the FRIENDS program is? The results of the two semi structured group interviews have been compared with theory and research on the same subject to reach an end result that can show if the practice is experienced in the way that the theory suggests. Even though the respondents consisted of only five people, the end result clearly shows that theory and practice align within this subject. New suggestions for improvement, unperceived by earlier studies, were also derived. The result can be seen as a confirmation of the effectiveness of the program, but also as a starting point to involve the closest circle of children and young people more than before. This would be done to especially strengthen the long term effects of the program and to improve the support, not only from parents but also the support from the school and from peers.</p>	
Keywords:	FRIENDS, social competence, support network, children and young people, Aseman lapset r.y.
Number of pages:	65
Language:	Swedish
Date of acceptance:	12.12.2016

OPINNÄYTE	
Arcada	
Koulutusohjelma:	Sosiaaliala
Tunnistenumero:	5564, 5565
Tekijä:	Jenny Eliasson, Sara Kanu
Työn nimi:	Miten FRIENDS-ohjelma voi vahvistaa sosiaaliset taidot
Työn ohjaaja (Arcada):	Ingmar Sigfrids
Toimeksiantaja:	Aseman Lapset r.y.
<p>Tiivistelmä:</p> <p>FRIENDS-ohjelma on lapsille ja nuorille suunnattu ohjelma jossa he oppivat vahvistamaan omia sosiaalisia taitojaan. Tämä tutkimus tutki miten ryhmien vetäjät katsovat FRIENDS-ohjelman vaikuttavan ohjelman käyneiden sosiaaliseen valmiuteen sekä miten vetäjät luulevat ohjelman käyneiden lähipiirillä oleva vaikutus ohjelman tehokkuuteen. Työmme tarkoitus on tarkistella miten FRIENDS-ohjelman vetäjät näkevät nämä ilmiöt ja miten he kokevat ilmiöt käytännössä. Tämä verrataan sitten teoriaan sekä aiempiin tutkimuksiin. Tulokset voivat antaa FRIENDS-ohjelman vetäjille paremman tietoisuuden siitä miten tärkeää heidän työ on lapsille ja nuorille. Tutkimuksen kysymykset ovat: Miten ryhmänvetäjät katsovat FRIENDS-ohjelman vaikuttavan lasten ja nuorten sosiaalisiin taitoihin? Miten tärkeänä ryhmien vetäjät pitävät sitä että lasten ja nuorten lähipiiri otetaan mukaan ohjelmaan? Molempien teemahaastatteluiden tulokset verrattiin saman aihepiirin teoriaan sekä tutkimuksiin saadakseen lopputulos joka näyttää mikäli käytäntö koetaan teorian mukaisena. Vaikka vastaajia oli vain viisi ihmistä, näytti lopputulos yksiselitteisesti että teoria ja käytäntö ovat yhdenmukaisia. Esille tuli myös uusia ehdotuksia mitä edeltävä tutkimus ei ole tunnistanut. Tuloksen voidaan nähdä sekä vahvistuksena ohjelman tehokkuudelle että lähtökohtana saada mukaan lasten ja nuorten lähin sosiaalinen piiri laajemmin kuin aikaisemmin. Näin voidaan vahvistaa ohjelman pitkäaikaisvaikutukset ja parantaa tuen, ei vaan vanhemmilta, mutta myös koululta ja vertaisilta.</p>	
Avainsanat:	FRIENDS, sosiaalinen kompetenssi, tukeva verkosto, lapset ja nuoret, Aseman lapset r.y.
Sivumäärä:	65
Kieli:	Ruotsi
Hyväksymispäivämäärä:	12.12.2016

INNEHÅLL

1 Inledning	7
1.1 Syfte och frågeställning	8
1.2 Centrala begrepp.....	8
2 Bakgrund	10
2.1 FRIENDS.....	10
2.2 Stationens Barn r.f.....	12
3 Tidigare forskning	13
3.1 Litteratursökning	13
3.2 Social kompetens i forskning.....	14
3.3 Program för social kompetens.....	15
3.4 Strategier och metoder	16
3.5 Stöd av omgivningen	16
4 Teoretisk referensram	18
4.1 Social kompetens	18
4.2 Socialpedagogik	19
4.3 Omgivningsfaktorer och mänskliga relationer	22
4.4 Samarbete och ansvar enligt staten.....	24
5 Metod	26
5.1 Val av metod.....	26
5.2 Genomförandet av intervju	27
5.3 Etiska riktlinjer	29
5.4 Validitet och reliabilitet.....	30
5.5 Innehållsanalys.....	30
6 Resultatredovisning	33
6.1 Den sociala kompetensen	34
6.1.1 <i>FRIENDS och den sociala kompetensen</i>	34
6.1.2 <i>Vad gruppledarna själva kan göra</i>	36
6.2 Barnens/de ungas närmaste krets	37
6.2.1 <i>Att beakta programdeltagarnas närmaste krets</i>	38
6.2.2 <i>Då den närmaste kretsen involveras i processen</i>	39
6.2.3 <i>Att som programledare öka den närmaste kretsens involvering</i>	40
6.3 Underteman.....	41
7 Analys	44

7.1	Social kompetens	44
7.1.1	<i>Definition av social kompetens</i>	44
7.1.2	<i>Social kompetens i teori och praktik</i>	46
7.2	Närmsta kretsen	49
7.2.1	<i>Definition av den närmaste kretsen</i>	49
7.2.2	<i>Programdeltagarnas närmaste krets i teori och praktik</i>	50
8	Diskussion	53
8.1	Resultatdiskussion.....	53
8.2	Utvärdering av metod	54
8.3	Slutsatser.....	55
	Källor	58
	Bilaga 1 Intervjuguide	
	Bilaga 2 Anhållan om forskningslov	
	Bilaga 3 Informationsbrev	
	Bilaga 4 Informerat samtycke	

1 INLEDNING

I en kolumn i Hufvudstadsbladet (Wulff 2016) kan man läsa om hur dagens samhällsklimat fokuserar mera på individens lycka än på gemenskapens bästa. ”Jag” sätts före ”vi” i en tid då ungdomars förmåga till att förstå andras känslor bevisligen minskar successivt. Wulff påpekar vikten av att förstå även dem som inte tycker som en själv, vilken betydelse det har för både individen själv och för hela samhället.

Den här oron har även vi känt av, så när Stationens Barn r.f. berättade om sitt projekt FRIENDS så hoppade vi genast på idén. FRIENDS-programmet jobbar i huvudsak med att motverka ångest och depression hos barn och unga. De utvecklade övningarna stärker egenskaper som hör till den sociala kompetensen och det är bland annat den kompetensen som ger programmets långvariga effekt. Det och stödet från barnets eller den ungas närmaste krets.

I detta examensarbete redogör vi för på vilket sätt FRIENDS-programmet förstärker barns och ungas sociala kompetens och vilken roll barnets och den ungas närmaste krets spelar för programmets resultat. Vi har valt att försöka se det här ur gruppledarens perspektiv då de har mest erfarenhet och bäst översikt över hur programmet fungerar i praktiken. Med det här examensarbetet vill vi bekräfta existerande forskning kring FRIENDS-programmet och dess utvecklande av den sociala kompetensen. Detta väljer vi att göra genom att konkretisera forskningen med praktiska exempel från fältet genom gruppintervjuer med gruppledare för FRIENDS-programmet.

Vi har delat upp arbetet så att Jenny skriver inledning, bakgrund, och tidigare forskning, och Sara skriver om allt som hör till metodik, förutom etiken som Jenny står för. Under rubriken Teoretisk referensram skriver Jenny om social kompetens samt omgivningsfaktorer och mänskliga relationer och Sara skriver om socialpedagogik och samarbete mellan hem och skola. Vi läser självfallet igenom varandras texter och utvecklar dem tillsammans. Forskningen delar vi upp så att Sara ordnar intervjuerna med allt det innebär, båda är med på gruppintervjuerna så att Sara leder intervjun och Jenny antecknar. Sara transkriberar även hela intervjun. Efter det skriver Sara resultat medan Jenny skriver analys och diskussion.

1.1 Syfte och frågeställning

Vi vet av tidigare forskning att FRIENDS-programmet stärker den sociala kompetensen, vi vet också att de ungas närmaste krets har en stor inverkan på hur bra programmet implementeras i den ungas liv. Syftet med vårt arbete är att gå in i hur ledarna av FRIENDS-programmet ser på dessa fenomen, och hur de har upplevt dem i praktiken. Detta ämnar vi sedan jämföra med teori och tidigare forskning för att se hur väl de överensstämmer med upplevelser från det praktiska arbetet. Resultatet kan ge ledarna för FRIENDS-programmet en större medvetenhet i hur viktigt deras arbete är för barn och unga.

Våra frågeställningar:

- Hur anser gruppledarna att FRIENDS-programmet påverkar barns och ungas sociala kompetens?
- Hur viktigt tycker gruppledarna det är att barnens och de ungas närmaste krets involveras i FRIENDS-programmet?

Syftet och frågeställningarna arbetade vi fram sakta men säkert. Vilket perspektiv vi ville utgå från, barns eller vuxnas, debatterades. Vi beslöt att vi ville ta reda på vad experterna hade att säga om programmet och höra deras svar på våra frågeställningar. Det rörde sig länge om små nyansskillnader i vår problemformulering och frågeställningar men till slut visste vi vad vi ville ta reda på.

1.2 Centrala begrepp

Ett begrepp som ofta uppkommer är jämnåriga, vilket vi har använt som översättning från finskans ”vertaisia” och engelskans ”peers” som använts i det forskningsmaterial vi använt. FRIENDS-handböckerna använder ordet ”likvärdiga”, men det ordet har vi sett som problematiskt då det kan beskriva vem som helst eftersom alla människor är likvärdiga. ”Peers” och ”vertaisia” syftar mera till personer som är i liknande livssituation som en själv, så det närmaste inom det svenska språket vi kunde hitta var ”jämnåriga”

eftersom barn och unga i Finland tack vare skolsystemet är i liknande livssituationer som sina jämnåriga.

En av våra forskningsfrågor tar upp barnens och de ungas närmaste krets. Vi har valt att definiera den närmaste kretsen så som Urie Bronfenbrenner (Sincero 2012) definierar ett mikrosystem, det är alltså personer som har en direkt kontakt till personen i fråga i det vardagliga livet. I den närmaste kretsen finns naturligtvis föräldrarna. Då vi nämner föräldrar så syftar vi egentligen på de huvudsakliga vårdnadshavarna. Orsaken till att vi valt att benämna det som föräldrar är av bekvämlighetsskäl och för att de flesta källor vi använt oss av använder sig av det ordet.

Eftersom vi skriver ett arbete om FRIENDS-programmet är det på sin plats att vi definierar även det. FRIENDS-programmet är huvudsakligen uppbyggt för att minska ångest och depression hos barn och unga. Vi kommer däremot att tala om det som ett program som ökar den sociala kompetensen eftersom egenskaperna programmet stärker är samma egenskaper som används för att beskriva social kompetens. Även forskning talar om FRIENDS som ett program som stärker den sociala kompetensen (McCabe & Altamura 2011:528). Detta tar vi upp bland annat i kapitel 2.1, 3.2, 3.3 och 4.1.

2 BAKGRUND

Här bekantar vi oss med programmet och dess bakgrund. Programmet är utvecklat av Australiensiskan Paula Barrett och programmet har spridit sig över hela världen. Vår erfarenhet ligger i att Sara har gått FRIENDS ledarutbildning för några år sedan och Jenny har gått ledarutbildningen under examensarbetets gång. Vi använde oss även av böcker och texter som programmet var uppbyggt kring för att klargöra för oss hur programmet var uppbyggt. Efter det började vi söka efter tidigare forskning som gjorts om FRIENDS med liknande teman som vi ville forska i. Vi gick först igenom källorna som materialet till FRIENDS-programmet är baserat på. Då vi hittat källorna och gått igenom dem valde vi en som passade våra frågeställningar, det är också en av våra äldsta källor så vi använder den mest som källa på hur forskningen kring FRIENDS var i början (Dadds et al. 1997). De andra källorna till tidigare forskning hittade vi via EBSCO Academic Search Elite.

I det här kapitlet beskriver vi alltså FRIENDS-programmet i korthet och hur det kopplas till social kompetens. Vi berättar också om vår uppdragsgivare Stationens Barn r.f.

2.1 FRIENDS

FRIENDS-programmet utvecklades 1998 i Australien av psykologen Paula Barrett (Aseman lapset r.y. 2013, Maggin & Johnson 2014: 279) och kom till Finland 2006. FRIENDS är ett program utvecklat för att förebygga ångest hos barn och unga i åldrarna 4-16 och som använder sig av en förebyggande strategi (Maggin & Johnson 2014:278, Barrett 2014:647, Barrett 2015:10). Strategin grundar sig på ”the Coping Cat program” och använder sig av kognitiv beteende-terapi som metod (Maggin & Johnson 2014:279, Barrett 2014:647, McCabe & Altamura 2011:528). Programmet delas in i ”Fun FRIENDS” för 4-8-åringar, ”Programmet för barn” för 9-12-åringar och ”Programmet för ungdomar” för 13-16 åringar (Aseman lapset r.y. 2013). Programmet är ämnat att ledas av professionella som genom yrket kommer i kontakt med barn och unga (Barrett 2015:15). Färdighet till att leda en FRIENDS-grupp fås genom en kurs och en manual, och även barnen och ungdomarna som går programmet får en egen handbok (Barrett 2014:652, Barrett et al. 2005:545).

Programmet består av tio sessioner, två uppföljningssessioner och två sessioner för föräldrarna (Maggin & Johnson 2014:279, Barrett 2014:648 Barrett et al. 2005:545). Under sessionerna lär sig barn och ungdomar färdigheter som hittas i akronymen FRIENDS: F – feelings, känn igen känslor, R – ro, att slappna av, I – inre hjälpande tankar, E – energigivande lösningar, N – nu är det dags för belöning, D – du gör övningarna, S – skratt (Maggin & Johnson 2014:279, Barrett 2015: 11). Programmet har som mål, förutom att förebygga ångest och depression, att lära barn och unga att hantera situationer de kan stöta på i vardagen (Barrett et al. 2005:545).

FRIENDS-programmet erkänns och rekommenderas av WHO (World Health Organization) som ett evidensbaserat program för att förebygga ångest (Maggin & Johnson 2014:279, Barrett 2014:647). Programmet är även internationellt erkänt som ett skolbaserat, förebyggande program mot ångest (Maggin & Johnson 2014:280, Barrett 2014:648). Programmet kan användas och används på tre sätt: generellt/universellt, det vill säga på hela skolklasser; selektivt, på barn och ungdomar som anses finnas i riskzonen; och specifikt, på sådana som har ett tydligt och omedelbart behov av hjälp (Barrett 2014:648, Barrett et al. 2005:540).

Främst används programmet universellt trots att programmet ger procentuellt bättre resultat då det används selektivt eller specifikt (Neil & Christensen 2009:209). Resultatet kan förklaras med att det är proportionerligt flera individer som har behov av programmet i en selektiv än i en universell grupp. Det universella programmet har andra fördelar, man slipper bland annat långa, svåra, dyra, tidsmässigt krävande urval av personer i behov av programmet. Urvalen riskerar dessutom missa personer som skulle behöva programmet, bland annat på grund av att vissa elever ljuger då de fyller i enkäterna eller inte är medvetna om sina problem, lärarna har fördomar om hur elever med olika könstillhörighet borde bete sig och föräldrarna är omedvetna om sitt barns svårigheter. Detta kom man redan underfund med under tidigare forskning då FRIENDS-programmet ännu var i sin vagga. (Dadds et al. 1997) Den kanske största orsaken till att använda programmet universellt är risken för stigmatisering av den utvalda gruppen (Barrett et al. 2005:541). Stigmatiseringen av att tillhöra en utvald grupp kan dessutom leda till

större risk/möjlighet för avhopp från programmet än om alla i klassen skulle vara involverade (Dadds et al. 1997:630).

Färdigheterna som lärs ut i programmet stöder sådana egenskaper som definieras som sociala kompetenser som till exempel empati, att hantera egna känslor, motivera sig själv, problemlösning, anpassningsförmåga med mera (Barrett 2015:12, Goleman 1998:15, Herlitz 2001:16). Dessa egenskaper stöds av strategier från CBT, en förkortning av Cognitive Behavioural Therapy, alltså kognitiv beteendeterapi, en metod som FRIENDS-programmet bygger på. CBT använder sig av strategier som avslappning, kognitiva strategier, problemlösningsskunkaper, förberedelse på oförutsedda händelser, positiv inre dialog, socialt stöd, med mera. Det vill säga, FRIENDS använder metoder från det upprepat evidensbaserade CBT. (Barrett et al. 2005:540) Vidare betonar FRIENDS-programmet om och om igen vikten av stöd från jämnåriga, övrig personal och framför allt från föräldrarna för att interventionen verkligen skall lyckas långsiktigt (Barrett 2015:11, 14- 19, Barrett 2014:648).

2.2 Stationens Barn r.f.

Stationens Barn r.f. är en förening som fungerar huvudsakligen i huvudstadsregionen men som genom diverse samarbeten även når andra delar av landet. Verksamheten dras av professionella ungdoms-, social- och hälsovårdsarbetare såväl som vuxna frivilliga. Idén med Stationens Barn är att stöda barn och unga, deras närmaste krets och omgivning, samt att jobba för bättre kontakt mellan unga och vuxna. Stationens Barn samarbetar med och stöds av flertalet olika kommuner, fonder, församlingar, företag och organisationer som till exempel Penningautomatföreningen RAY, Paulig, polisen och Undervisnings- och kulturministeriet. Verksamheten består, förutom av FRIENDS-programmet, även av uppsökande ungdomsverksamhet; förebyggande verksamhet mot våld; ”Walkers-café” – ett ungdomscafé utan köptvång och med trygga vuxna; ”Walkers-buss” – ett ungdomscafé som åker dit det behövs; ”Walkers” – frivilliga vuxna som går omkring där unga rör sig; ”taivun, pystyn, pärjään” – hjälp med att hantera den personliga ekonomin; ”gatumedling” – försök att ändra ekonomiska ersättningar till annan gottgörelse; och stödgrupper som fokuserar på konflikthantering, att känna igen känslor och att stärka självkänslan. (Aseman lapset r.y. 2013)

3 TIDIGARE FORSKNING

I det här kapitlet kommer vi att ta upp vad tidigare forskning säger om social kompetens, varför det behövs ett program som FRIENDS och vilka riskerna är för dålig social kompetens. Vidare tar vi upp andra program som jobbar med social kompetens och vilka metoder och strategier de använder. Till sist behandlar vi hur stödet från omgivningen påverkar barnet/den unga individen.

3.1 Litteratursökning

Eftersom vi jobbar med social kompetens inom FRIENDS-programmet sökte vi först och främst med sökorden (Friends-program) AND ("social competence") i olika sökprogram. Den enda databasen med relevanta artiklar var Academic Search Elite EBSCO där vi hittade en artikel som jämförde FRIENDS och andra liknande program. Vidare sökte vi i EBSCO med sökorden (social competence, Abstract) AND (Barrett, Author) eftersom Paula Barrett är en så stor del av FRIENDS-programmet. Av fyra träffar hittade vi en relevant artikel om metoden bakom FRIENDS som stöder bland annat social kompetens, det vill säga Social Kognitiv Träning (SCT).

Vidare hittade vi en relevant artikel i källförteckningen till ledarens handbok i FRIENDS. Så föreslog EBSCO sökningen "social skill training in the classroom" med vilken vi kom in på en artikel som beskriver vikten av omgivningens stöd i barns och ungas träning av social kompetens. Eftersom artiklarna så här långt var utgivna i USA eller Australien sökte vi till näst en i Finland med sökordet ("social skill*" OR "social competence") vilket gav en artikel om vikten av jämnårigas stöd i den sociala utvecklingen. Till sist fann vi att vi behövde en artikel som bekräftade familjens stöd i den sociala utvecklingen och sökte så på ("social competence" OR "social skill*") AND (family OR parent*) NOT (autism OR disabled). Bland 237 träffar hittade vi en som tillfredsställde våra krav. Med dessa sex artiklar har vi nu tre som behandlar social kompetens och FRIENDS och/eller är skrivna av eller om Paula Barrett, grundaren till FRIENDS-programmet, och tre som behandlar vikten av omgivningens stöd vid stärkandet av social kompetens. De är utgivna mellan 1999 och 2011, tre i USA, två i Australien

och en i Finland och tillsammans täcker de åldrarna som FRIENDS-programmen i Finland täcker, det vill säga 4-16 år.

3.2 Social kompetens i forskning

Som tidigare nämnts består social kompetens av många komponenter som att reglera, förstå sig på och agera enligt egna och andras känslor, kunna balansera mellan positiva och negativa känslor och förstå sig på sociala situationer. Enligt McCabe och Altamura (2011:515) handlar det i grunden om hur bra barn kommer överens med jämnåriga och vuxna och hur de upprätthåller långvariga relationer med dem. Bland programmen som McCabe och Altamura (2011:528) nämner som utvecklande för den sociala kompetensen finns det universella interventionsprogrammet FRIENDS som stärker och utvecklar självkännet, social skicklighet, ansvarskänsla för en själv och andra och som långsiktigt förebygger beteendestörningar. Orsaken till att överhuvudtaget försöka utveckla den sociala kompetensen är att belöningarna är så stora och följderna för dålig social kompetens är så allvarliga och sträcker sig långt in i framtiden (McCabe & Altamura 2011:513).

Bland de positiva effekterna av social kompetens finns bättre studieresultat, psykiskt välmående, social förmåga, bättre arbetsförmåga och skarpsinne bland de många långvariga verkningarna (McCabe & Altamura 2011:516, Barrett et al. 1999:218, Adams et al. 2010:514). Ångest, något FRIENDS-programmet bevisligen motverkar, påverkar även den negativt på den sociala kompetensen (Barrett et al. 2005). Svag social kompetens ökar i sin tur risken för bland annat försämrade sociala möjligheter, långvariga beteendestörningar, prestationsproblem, studiesvårigheter, dåliga förhållanden och ångest (McCabe & Altamura 2011:513, 516, Barrett et al. 1999:218, Adams et al. 2010:514). Redan hos förskolebarn uppvisar 10 – 15 % måttliga till stora känslö- och beteendesvårigheter (McCabe & Altamura 2011:516). En ytterligare aspekt på hur viktigt det är att bygga upp sin förmåga till empati kan man bland annat se i avsnittet ”Rikos ja rangaitus” i TV-serien ”Arman Pohjantähden alla” (Alizad 2016). Där intervjuar Alizad en ledare av ”Stop-ohjelma”, ett program för sexualbrottslingar. Hon berättar att empati som begrepp kan vara helt okänt för många och att det svåraste i hennes jobb är att få någon att förstå vad den har gjort.

3.3 Program för social kompetens

Problemet med dålig eller svag social kompetens hos barn och unga har uppmärksamats världen runt och flera förebyggande program finns för att tackla problemet (McCabe & Altamura 2011:517). För att dessa program skall vara trovärdiga och för att de säkert skall kunna påverka positivt så krävs bevis i form av forskning. Ett preventivt program för social kompetens måste alltså vara evidensbaserat (McCabe & Altamura 2011:517, Barrett et al. 1999:224, Rotherdam-Borus et al. 2001:106, Barrett et al. 2005:543). Många program betonar också att programmet fungerar bäst då det riktas till alla barn i en grupp, inte bara till dem i riskzonen eller som redan har stora problem (Rotherdam-Borus et al. 2001:92, Adams et al. 2010:514). Programmet blir också mer lyckat om det är roligt att delta i och känns relevant för deltagaren (Rotherdam-Borus et al. 2001:97). Ett exempel på ett sådant här program är FRIENDS-programmet, ett flerfaldt evidensbaserat preventivt program som motarbetar ångest och depression genom att utveckla den sociala kompetensen (Barrett et al. 2005:542, McCabe & Altamura 2011:528).

Exempel på andra program som stärker den sociala kompetensen och försöker nå alla i en grupp är: ”The Promoting Alternative Thinking Strategies Curriculum, PATHS”; ”The Incredible Years Classroom Management Program” och ”The Head Start REDI Program”. Program som betonar vikten av stöd från familj, vänner och jämnåriga är bland andra: ”Skill Training Program”; ”The Teaching Pyramid”; ”Parent-Child Interaction Therapy”; ”PARTNERS Parent Education” och ”The Incredible Years Parenting Program”. Alla ovan nämnda program är eller strävar efter att bli evidensbaserade, en del är mer vetenskapligt prövade än andra. (McCabe & Altman 2011:528–531)

Enligt en jämförelse av olika program för förebyggande av ångest (däribland FRIENDS) hade de flesta program en tydlig positiv effekt, även då man använt sig av en placebo-kontrollgrupp för att utesluta att vuxen-uppmärksamhet var det som stod för förändringen. Däremot såg man en skillnad i resultatet mellan program som verkade universellt, det vill säga till alla i en klass, och program som riktade sig till utvalda grupper, till exempel de som riskerar exkluderas och de som redan är exkluderade ur samhället. De universella programmen visade på en längre effekt av programmet, som

oundvikligen tappar en del av sin effekt med tiden (se figur 1). (Neil & Christensen 2009)

3.4 Strategier och metoder

För att nå sina mål använder de olika programmen olika strategier, både inom programmet och sinsemellan. Förutom strategin att sikta på alla, inte bara de synligt behövande, och att involvera föräldrar och jämnåriga kan de jobba bland annat genom att ge instruktioner, förstärka önskvärt beteende, genom rollspel, lekar, hemuppgifter, coaching, visa modell, övning, självobservation och genom att få och ge feedback av och åt ledare och jämnåriga. (Barrett et al. 1999:221, Rotherdam-Borus et al. 2001:103, McCabe & Altamura 2011:532, Maggin & Johnson 2014:279, Adams et al. 2010:516)

Orsaken till att många program har likadana strategier beror på att metoderna som många av programmen baserar sig på i grunden är ganska lika. Barrett talar om bland annat SCT - Social Cognitive Training (Barrett et al. 1999:217) och CBT – Cognitive Behavioural Therapy (Barrett et al. 2005:540), vilket också många andra liknande program använder (Neil & Christensen 2009:211). En orsak till att så många använder sig av CBT-tekniker är för att så mycket forskning visar att de fungerar (Neil & Christensen 2009:213). Andra artiklar som beskriver FRIENDS talar om CBT (McCabe & Altamura 2011:528), men också SST – Social Skills Training (Rotheram-Borus et al. 2001:91). Andra program använder bland andra CSL – Cognitive Social Learning, ABCD – Affective Behavioral Cognitive Dynamic (McCabe & Altamura 2011:530, 532) och PBS – Positive Behavior Support (Adams et al. 2010:513).

3.5 Stöd av omgivningen

För att program som stöder och utvecklar den sociala kompetensen skall ge en långsiktig effekt för individen gäller det att få stöd på alla nivåer bland annat från kommuner, rektorer, lärare, kuratorer, skolpsykologer, annan skolpersonal och föräldrar. Hos kommuner och i vissa fall rektorer, är stödet mest administrativt och ekonomiskt. De andra nämnda kan känna till programmet och implementera det i vardagen genom till exempel

att agera modeller eller hänvisa till programmet i vardagliga situationer. (Rotheram-Borus 2001:93–95, 106-107)

Enligt Barrett et al. (1999:225) är stöd från jämnåriga väsentligt för att en ung person skall kunna utveckla sin sociala kompetens. Korkiamäki (2011:104) betonar att även då stödet från lärare och föräldrar fallerar kan jämnåriga vara ett starkt stöd. Bekanta, vänner och nära vänner står för olika sorts stöd genom att fungera som socialt nätverk, en sorts rekreation eller emotionellt stöd. Vidare påminner Korkiamäki (2011:109–112) om att påverkan av jämnåriga kan ha både positiva och negativa effekter på den emotionella utvecklingen genom sina normer och hur de upprätthålls. Om till exempel de jämnårigas sociala struktur består av uteslutning, exkluderas vissa individer från det sociala stödet.

Föräldrar/vårdnadshavare behöver involveras att stöda sina barn för att barnen skall kunna utveckla sin sociala kompetens (McCabe & Altamura 2011:516, Barrett 2005:540, Adams et al. 2010:513). Program som involverar föräldrarna uppvisar den största och mest långvariga effekten av social kompetens och akademisk framgång och kan förbättra resultatet med upp till 80 % (McCabe & Altamura 2011:532, 536). Föräldrarna kan involveras, både genom att lära sig om programmet, genom att få hjälp med positiva föräldrafärdigheter, med att minska stress och med att få en förbättrad lyhördhet inför sina barns behov (Barrett et al. 2005:541). Föräldrastöd i programmen förbättrar också resultatet i sådana program som riktar sig till alla barn eller unga i en grupp och inte bara de som anses vara i direkt behov av att utveckla den sociala kompetensen. Då föräldrarna involveras förbättras samtidigt samarbetet mellan skolan och föräldrarna, såvida programmet utförs i skolan, och på så sätt får barnen ett mer heltäckande stöd i sin sociala utveckling. Problem de som utför ett program bör beakta är att föräldrarna kan känna att de kritiseras för sin fostran. Föräldrarna kan också uppleva att de inte har tillräckligt med tid och energi för extra uppgifter, dessutom är den traditionella kärnfamiljen inte längre verklighet för många familjer och det måste beaktas när man bygger upp samarbetet med föräldrarna. (Adams et al. 2010:513–515)

4 TEORETISK REFERENSRAM

Som teoretisk referensram har vi valt att ta upp teorier och begrepp som är relevanta för vår forskning. Självfallet beskriver vi begreppet social kompetens eftersom det är en stor del av vårt arbete. Vi jämför vidare FRIENDS' metoder med socialpedagogik och beskriver ett för socialpedagogiken viktigt begrepp, empowerment. Vi tar även upp två framstående forskares syn på den sociala omgivningens roll i barns och ungas uppväxt. Till sist tar vi upp vad lagen och grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen har att säga om föräldrarnas ansvar, skolans ansvar, och samarbetet mellan skola och hem.

4.1 Social kompetens

Social kompetens är tillsammans med social medvetenhet en social intelligens. Men medan den sociala medvetenheten noterar vad som borde göras i sociala situationer, står kompetensen för vad som sedan görs med denna medvetenhet. (Goleman 2007:111) Den sociala kompetensen förutsätter social medvetenhet, det är alltså lättare att visa vad man känner om man är medveten om vad man känner (Goleman 2007:110, Persson 2003:182). Annars är det lätt att reagera med till exempel ilska när man känner sig ledsen, förvirrad eller rädd (Herlitz 2001:22). Ilska är nämligen det som människan går till när hon inte har något annat beteende att ta till när hon befinner sig i en situation hon inte behärskar och som verkar hotfull (Keltikangas-Järvinen 2010:13). En nära besläktad term till social kompetens är emotionell intelligens, eller EQ. EQ är ett brett koncept som syftar till en intelligens som en person har och använder, medan social kompetens mera är den kompetens omgivningen bedömer att du har och använder. EQ förutsätter inte heller nödvändigtvis att man väljer att agera ”korrekt” i alla situationer. (Persson 2003:183, 185, 186) Den sociala kompetensen förutsätter flera olika förmågor i interaktion med andra, bland annat konflikthantering, omtanke, empati, sympati och överseende med mänskliga svagheter. Vad som också krävs för social kompetens är att veta varför de olika förmågorna är viktiga och viljan att använda dem. (Herlitz 2001:16–18, Keltikangas-Järvinen 2010:23–24)

Social kompetens bör inte förknippas med att vara social, det vill säga viljan att vara med andra människor. Att vara social är ett temperament, någonting man föds med, medan social kompetens är något man lär sig genom erfarenhet och via fostran. En person kan vara det ena men inte det andra. Man kan ha god förmåga att knyta kontakter till nya människor, diskutera och enkelt umgås med dem utan att för det vara sällskaplig, precis som man tvärtom kan trivas med andra människor men ändå ofta bli osams med dem. (Keltikangas-Järvinen 2010:13, 18)

Vad som även är viktigt att notera är att social kompetens är väldigt bundet till tid och kultur/miljö. Det innebär att den som var socialt kompetent för till exempel 50 år sedan, i Tyskland, knappast är lika socialt kompetent idag i Finland. En socialt kompetent person skulle ändå ha lättare att anpassa sig till nya tider och miljöer än en socialt inkompetent. (Herlitz 2001:14, Persson 2003:185, Keltikangas-Järvinen 2010:20,22, Madsen 2006:179) Till detta hör att den sociala kompetensen utvecklas livet igenom. Genom medveten och omedveten observation och reflektion kan man komma långt, men det finns också välutvecklade metoder som man kan använda för att förbättra sin sociala kompetens. (Goleman 1998:15, Herlitz 2001:24) Man talar om sociokulturellt lärande då någon i lärande syfte berättar åt ett barn hur man förväntas bete sig i den kultur man befinner sig. Barn klarar nog av att skaffa vänner och fungera i en grupp, men sätten hen väljer att göra så är inte nödvändigtvis etiskt godtagbara, till exempel genom aggression. (Keltikangas-Järvinen 2010:18, 23-24)

Med texten ovan som bakgrund väljer vi att definiera social kompetens som individuella, utvecklingsbara förmågor i social interaktion. Eller som Persson (2003:182) säger: ”social kompetens utgör individens förmåga att hantera relationer mellan sig själv, de andra och samhället”.

4.2 Socialpedagogik

Det huvudsakliga antagandet är att ingen mänsklig utveckling är möjlig utan interaktion med andra människor (Madsen 2006:228)

Socialpedagogik kan lätt uppfattas som ett ämne, en metodik eller metod menar Berglund (2000:17). Begreppet uppstod i Tyskland på 1840-talet. Socialpedagogik är dock

roten till all pedagogik, eftersom syftet är att skapa goda skäl för varje individs deltagande i en gemenskap. Socialpedagogik är att lösa sociala konflikter med pedagogiska metoder. (Madsen 2006:41–42) Med hjälp av kreativa metoder och ett öppet förhållningssätt stöder man individen att få kontroll över sitt liv (Berglund 2000:16, Cederlund & Berglund 2014:14). Eftersom socialpedagogiken berör människans alla livsskeden från födsel till livets slut är det ett väldigt brett fält.

Madsen (2006:241) talar som Berglund (2000:17) om metoder som skall hjälpa individen att klara av en tillfredsställande vardag. Metoderna baserar sig på individens personliga vardag, socialpedagogiken använder således vardagens beståndsdelar som verktyg för att få till stånd en positiv förändring (Madsen 2006:239, Cederlund & Berglund 2014:19). Vardagen som metod är resultatet av att socialpedagogiken har en holistisk syn på utveckling, det är i samspel med omgivningen människan bildar sin självbild och sitt syfte. Viktigt för socialpedagogik är alltså delaktighet, men också meningsfullhet, att känna till och stå bakom syftet med förändringsarbetet. (Cederlund & Berglund 2014:17, 22) Allt detta kan relateras till FRIENDS som baserar sig på kognitiv beteendeterapi som metod (Barrett et al. 2005:540). FRIENDS-programmet arbetar holistiskt genom att beakta och involvera sociala nätverk och genom att sätta tyngdpunkt på meningsfullhet. Detta bland annat genom att redan under första träffen behandla syftet med programmet och genom att främja färdigheterna så att de blir en del av vardagen. FRIENDS sätter också stor vikt vid att det skall vara roligt och involvera alla, inte bara de som är i tydligt behov av stöd (Barrett 2015:10, 11, 16, 18, 23).

Ett socialpedagogiskt arbete skall innehålla planering, genomförande och evaluering (Cederlund & Berglund 2014:19). Som redan tidigare nämnts i kapitlet om tidigare forskning följer programmet dessa krav. Men det krävs även av varenda ledare, varenda träff. Därför skall varje träff anpassas till och utvecklas enligt den grupp som går programmet (Barrett 2015:16). För att kunna anpassa programmet enligt varje grupps behov krävs att ledaren evaluerar varje träff. Även deltagarna får chans att evaluera i och med de två repetitionsträffar som är inplanerade cirka två månader efter de egentliga träffarna. (Borgström 2016)

Socialpedagogik handlar också om att ”stärka det friska”. Det är inte meningen att stoppa och straffa det negativa, det handlar om att få fram det positiva och använda sig av styrkor som redan finns. (Cederlund & Berglund 2014:18–19, 55) Detta syns klart i FRIENDS-programmet där man uttryckligen jobbar med till exempel empatifärdigheter eller att stärka vänskap och upprätthålla den (Barrett 2015:13), det sist nämnda definierar Cederlund och Berglund (2014:129) för övrigt som social kompetens. Ledarna får också under sin utbildning lära sig hur viktigt det är att bland annat förstärka självkänslan hos kursdeltagarna och att hjälpa dem bygga upp förmågan att se sina egna styrkor (Borgström 2016).

Det är här vi kommer in på empowerment som är en viktig del av socialpedagogik, empowerment är just att förstärka positiva läroprocesser. Enligt Cederlund och Berglund (2014:56) handlar empowerment också om att involvera den närmaste kretsen, att omdefiniera problem till utmaningar och att uppmärksamma positiva sidor hos en individ. Precis som FRIENDS-programmet betonar de även humor och glädje i att utföra uppgifterna. Att utveckla barns och ungas problemlösningsförmåga är något som både FRIENDS-manualen för gruppledaren (Barrett 2015:10, 14), och Moula och Lindqvist anser viktigt. Detta görs enligt de båda bäst genom praktisk handling med stöd, det vill säga empowerment. Genom praktisk handling och diskussion (empowerment) kan barn och unga även lära sig ta hänsyn till andras rättigheter och önskningsar, utöva självkontroll och förbättra sin kommunikation med andra människor. (Moula & Lindqvist 2009:144, 148-149, Barrett 2015:11)

Relationsaspekten är som sagt viktig inom socialpedagogiskt arbete och framförallt familjen spelar en stor roll i barns och ungas liv (Moula & Lindqvist 2009:140, 143). Utöver familjen tar FRIENDS upp vikten av rollmodeller, vilket är en sorts envägsrelation. De kan vara både människor i den närmaste kretsen, men också historiska personer, kändisar, äldre elever, fantasifigurer och andra som omedvetet kan påverka. I FRIENDS-programmet fungerar en rollmodell lite som ens samvete, en sorts Benjamin syrta som man kan vända sig till med svåra frågor ”Vad skulle hen göra/säga i den här situationen?”. Ungdomarna och barnen får också själva fundera över och diskutera att de också, omedvetet, kan vara rollmodell för någon annan. (Borgström 2016, Barrett 2015:52–56)

Till sist vill vi snabbt nämna den socialpedagogiska gruppmetoden. Inom socialpedagogiken är arbete med grupper vanligt bland annat eftersom man i en grupp kan lära sig av andras erfarenheter, man får en möjlighet att öva på att fungera i grupp och ingen behöver känna sig utpekad. Man får också möjligheter att testa på saker som enbart kan göras i grupp, som till exempel rollspel. (Cederlund & Berglund 2014:119, 132) FRIENDS-programmet använder sig av grupper av ovan nämnda orsaker och för att barnen och ungdomarna själva föredrar gruppövningar framför individuella uppgifter (Barrett 2015:14, 17, Borgström 2016).

4.3 Omgivningsfaktorer och mänskliga relationer

Det krävs en hel by för att uppfostra ett barn (Johansson & Jons 2002:8)

Det är en gammal visdom att barns uppväxt påverkas av många människor, den visdomen är numera också faktaunderstödd. Två personer som forskat i omgivningens påverkan på individen är utvecklingspsykologen Urie Bronfenbrenner (1917-2005) och sociologen Pierre Bourdieu (1930-2002). De är båda kända för sin unika förmåga att kombinera teori och praktik. Bronfenbrenner har utvecklat en ekologisk systemteori om hur individen påverkas av omgivande mikro-, meso-, exo-, makro- och kronosystem. Bourdieu beskriver människors unika habitus som utvecklas och förändras på olika sätt beroende på den omgivande sociala miljön. (Brendtro 2006:162, Johansson & Miegel 1996:204, Carle 1998:374)

Beskrivningen av Bourdieus habitus påminner om vår tidigare beskrivning av social kompetens. Med hjälp av habitus och social kompetens kan man agera ”naturligt” i bekanta sociala miljöer, men för att kunna agera naturligt i nya miljöer måste man utveckla sitt habitus och sin sociala kompetens. Tack vare kompetens i olika sociala miljöer klarar man sig också bättre då man stöter på nya, okända sådana. (Carle 1998:404, Herlitz 2001:14, Persson 2003:185) Habitus påverkas också av faktorer som är svåra eller omöjliga att förändra, som kön, klasstillhörighet, ekonomisk situation, etnicitet, kultur, med mera. Det här syns på nästan allt vad den individuella människan gör, till exempel hur hon klär sig, vad hon äter, hur hon rör sig, talar, har för fritidsintressen. Men, enligt Bourdieu är habitus omedvetet och går alltså inte att medvetet påverka,

dessutom anser han att det i det stora hela handlar om hierarkistrukturer och maktkamperna mellan och inom dessa. (Johansson & Miegel 1996:204–205) Det är här habitus skiljer sig från den sociala kompetensen som bevisligen är medvetet utvecklingsbar och betonar jämlikhet och respekt människor emellan (McCabe & Altamura 2011:513).

Bronfenbrenner har forskat mycket i hur mänskliga relationer påverkar barns och ungas utveckling på både gott och ont. Mest fokuserar han på vikten av stödjande föräldrar, lärare och jämnåriga. Om dessa förhållanden är ömsesidiga både med barnet och sinsemellan, minskar också risken för alienering, apati, uppror, brottslighet, våld och andra skadliga beteenden. För att förebygga en för barnet skadlig utveckling rekommenderar Bronfenbrenner att vuxna involveras mera direkt i barns och ungas liv. Han rekommenderar också att barn och unga engageras i samhället genom att till exempel låta dem hjälpa till att lösa riktiga problem och bidra till att hjälpa andra. (Brendtro 2006:163–164) Barn som går förebyggande program har sämre förutsättningar för att förbättra sitt resultat om även föräldrarna hade ångest (Barrett et al. 2005:542), vilket talar för de föräldraträffar FRIENDS-programmet även erbjuder.

Lärare, föräldrar och jämnåriga har en direkt kontakt till barnet i det vardagliga livet och tillhör så Bronfenbrenners mikrosystem, de kan alltså direkt påverka vem barnet är och hur och åt vilket håll det utvecklas. Lika viktigt är att mikrosystemen har en sund kontakt till varandra för att barnet och den unga skall känna sig trygg. Kontakten mellan mikrosystemen kallas mesosystem. Enligt Bronfenbrenners systemteori så gäller det alltså att beakta främst mikro- och mesosystemet då man vill påverka barns och ungas utveckling. (Sincero 2012, Bronfenbrenner 2005:147, Brendtro 2006:164)

Därefter följer exosystemet, vilket är relationen mellan två platser varav minst en indirekt påverkar barnet, till exempel mellan hemmet och föräldrarnas arbete eller mellan föreningen ”Hem och skola” och skolan. Nästa system som påverkar en individ kallas makrosystemet och är själva kulturen man lever i, det vill säga även subkultur, ras, religion, ekonomisk situation, statsskick, helt enkelt all social kontext man växer upp med. (Sincero 2012, Bronfenbrenner 2005:148–150) Till sist nämner Bronfenbrenner kronosystemet. Det är sociohistoriska övergångar som förändringar i miljön, historiska

händelser eller livsförändringar, till exempel föräldrarnas skilsmässa, en flytt, landningen på månen, eller en miljökatastrof. (Sincero 2012)

Något som kan skapa en tillfällig eller långvarig del av en persons exosystem är medlemskapet i en grupp. Eftersom det är svårt för en människa att utvecklas autonomt, utan kontakt till andra människor, är det av yttersta vikt att kunna fungera i grupp. Därför är ett viktigt verktyg för en arbetstagare inom det sociala området gruppverksamhet. Bland annat har det visat sig att unga på institution påverkas positivt av att finna och fungera i en trygg gemenskap, de lär sig av och med sin omgivning i vardagen. (Tjersland et al. 2011:211, 213-214)

4.4 Samarbete och ansvar enligt staten

FRIENDS-programmet rekommenderar att en föräldrträff före programmet sätts i gång där materialet presenteras. Föräldrarna får på så vis en insikt i vad programmet innehåller så att de kan stöda barnen. Gruppledarna ser barnen bara en del av dagen. Därför är det möjligt att ledarna inte ser specifika situationer i skolan som kan leda till oro hos barnet. Föräldrarnas roll blir att stöda och stärka de färdigheter barnen lär sig under träffarna så att dessa blir en del av barnens vardag. Gruppledarens roll blir att uppmuntra föräldrarna och andra viktiga personer i barnens nära krets att diskutera med barnen vad de lär sig via FRIENDS-programmet och hjälpa barnen att utveckla sina nya färdigheter. (Barrett 2015:80–81)

Enligt grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen (Utbildningsstyrelsen 2014:33, 36) skall skolarbetet ordnas så att barnen deltar i utvecklingen av verksamhetskulturen. Delaktigheten stärks mer när barnen själva får delta i planeringen av sitt eget och hela gruppens skolarbete. Vidare rekommenderar Utbildningsstyrelsen utgående från tredje paragrafen i Lagen om grundläggande utbildning (628/1998) att undervisningen ska genomföras i samarbete med hemmen. Samarbetet främjar barnets utveckling. Vårdnadshavarnas delaktighet och möjlighet att vara med och påverka och utveckla skolarbetet är en central del av skolans verksamhetskultur. Genom fostrings-samarbete ökar barnets välbefinnande i skolan och känslan av trygghet stärks. Tjersland

et al. (2011:32) påstår att det vore ren dumhet att inte använda sig av redan existerande nätverk, som just familjen, då man arbetar för en social förändring.

Enligt Lagen om grundläggande utbildning (628/1998) har vårdnadshavaren huvudansvaret för sitt barn och ansvaret för att läroplikten fullgörs. Skolans roll är att ansvara för undervisningen och stöda vårdnadshavarnas fostrande uppgift i skolan. Utgångspunkterna enligt Utbildningsstyrelsen (2014:35–36) för samarbetet är förtroende, jämlikhet och ömsesidig respekt. I samarbetet ska familjernas mångfald samt behov av information och stöd beaktas. För ett lyckat samarbete förutsätts att skolans personal är aktiv och har personlig kontakt med barnens föräldrar och att kommunikationen i övrigt är mångsidig. Samarbetet mellan hem och skola ska ske såväl på kollektiv nivå som på individnivå. Från skolans sida är det viktigt med uppmuntrande meddelanden som beskriver barnets lärande och utveckling i positiva ordalag. När vårdnadshavarna regelbundet får information, kan de för sin del stödja sina barn i deras lärande.

5 METOD

Vårt mål är att genomföra tre kvalitativa gruppintervjuer med ledare till FRIENDS-programmet med hjälp av en intervjuguide (se bilaga 1.) för att svara på våra frågeställningar.

5.1 Val av metod

Vi kommer att använda oss av kvalitativa gruppintervjuer med handledare som hållit FRIENDS-programmet. Att välja en kvalitativ metod är i och för sig ingen avgränsning men när vi söker svar på en problemformulering är detta ett sätt att få svar (Alvehus 2013:20 Jacobsen 2007:93–94). Vi önskar att genom våra intervjuer få fram hur barnens sociala kompetens påverkas av FRIENDS-programmet samt på vilket sätt det är viktigt att involvera den ungas närmaste krets i processen. Vi är ute efter en förståelse av programmets inverkan på den sociala kompetensen och ledarnas erfarenheter av FRIENDS-programmet. Alvehus (2013:21–23) menar att genom att välja en kvalitativ metod kan man få fram mer nyansskillnader i sitt forskningsmaterial. Nackdelen med detta är att vi med intervju inte har möjlighet att intervjua så många ledare så resultatet kan bli snävare än verkligheten. Genom att göra en kvalitativ forskning kan vi lära oss läsa av och analysera olika typer av sociala sammanhang. Alvehus anser vidare att kvalitativ forskning är en tolkande forskning och förklarar ”tolka” i forskarsyfte som ett sätt att berätta om ett fenomen som är viktigt för andra med samma intresse. Men att tolkningen direkt går att knyta till teori, efter val av problemområdet. Alvehus menar även att tolkning är ett sätt att bidra till en djupare förståelse av vår omvärld.

Fördelen med gruppintervjuer är att vi får konkreta exempel från fältet och kan djupdyka i ämnet. Vi har funderat på att hålla oss till några få frågor och sedan be våra respondenter att konkretisera sina svar och vid behov ha några följdfrågor till huvudfrågorna. Denna metod kallas semistrukturerad intervju och är allra bäst eftersom vi önskar få fram individers erfarenheter av ett specifikt fenomen (Alvehus 2013:81,83 Jacobsen 2007:94). Intervjufrågorna är uppdelade i teman med följdfrågor. Meningen är att få ut så mycket empiriskt material som möjligt ur gruppintervjuerna. Genom att göra gruppintervjuer kan vi få svar och diskussioner vi inte kunnat förvänta oss. Vid en lyck-

ad gruppintervju kan respondenterna hjälpa varandra till förståelse av ett fenomen genom att känna igen sig i situationen den andre talar om (Jacobsen 2007:94). En annan viktig aspekt i intervjuerna är var och när de sker. Miljöns påverkan av kontexten i intervjun, valet av var intervjun sker och hur långa intervjuerna är. Ljud-upptagning kan vara ett problem och kan även den ge intervjun en annan kontext om inte respondenterna känner sig bekväma. Viktigt är ändå att hålla en flytande diskussion med ögonkontakt men samtidigt skriva anteckningar för att hålla en sorts innehållsförteckning av intervjun åt sig själv menar Jacobsen (2007:97–105). Slutligen säger Jacobsen att den som intervjuar har det stora ansvaret att under hela intervjun observera, lyssna, anteckna och gräva i svaren med frågor som kan ge djupare mening. Som intervjuare skall man också se till att man håller sig till temat och ansvara för en fin introduktion och avslutning av intervjun.

5.2 Genomförandet av intervju

Med vår problemformulering och våra frågeställningar och de teman vi ville forska i klara funderade vi över vilken metod vi skulle använda, vilken som skulle passa vårt arbete bäst. Vi kom fram till att hålla intervjuer med ledare för FRIENDS-programmet. Vi kände att detta var den metod som skulle svara bäst på våra frågeställningar. Detta skulle ge våra respondenter möjlighet att diskutera och reflektera tillsammans med sina kollegor över våra frågeställningar. Och på det viset skulle vi nå ett annat djup under intervjun som inte skulle vara möjlig med enskilda intervjuer.

Vi ordnade tre intervjutillfällen, det första tillfället höll vi den 3:e mars. Det var ett öppet intervjutillfälle för den som genomgått FRIENDS-utbildningen och ville delta i vår undersökning. Ingen kom till tillfället. Den första intervjun höll vi sedan den 14:e mars och den andra 15:e mars. Sammanlagt blev fem personer intervjuade, tre i den första intervjun och två i den andra. Vi delade upp arbetet så att Sara stod för frågorna och Jenny antecknade. Vi valde att ha en som antecknar för att senare kunna hålla reda på vem som sagt vad, eftersom det handlade om gruppintervjuer kunde det nämligen uppstå svårigheter att skilja på respondenterna vid transkriberingen. Tack vare anteckningarna kunde vi också genast få en översikt över intervjuerna. Vi kunde till exempel direkt efter intervjun se ungefär hur många exempel respondenterna nämnt eftersom Jenny

markerat det i marginalen under intervjuernas gång. Samtidigt kunde Sara koncentrera sig fullt på själva intervjuerna, se till att diskussionen höll sig på rätt spår, vara öppen för oväntade svar och vid behov fråga de följdfrågor som var nödvändiga för att föra diskussionen i en sådan riktning att vi kunde få svar på våra forskningsfrågor. Sara var även ansvarig för bandspelaren. Intervjuerna var båda ca 45 minuter och utfördes på respondenternas arbetsplatser, båda i södra Finland. Under båda intervjuerna fanns en praktikant med som satt med i cirkeln men som inte deltog på något sätt i själva intervjun. De fem respondenterna kommer vi att kalla Anna, Bella, Cessi, Dora och Ellen, eller A, B, C, D och E. I verkligheten heter de något helt annat. Vi använder fingerade namn för att man på inget sätt skall kunna koppla dem till vissa skolor, klasser och därmed inte heller till enskilda barn. Svenskfinland är helt enkelt så litet att det är av största vikt att hålla anonymiteten så noggrann som möjligt. Av samma orsak nämner vi inte heller respondenternas arbetsplats eller vilken stad de verkar i. Däremot kände de alla att de inte behövde använda fingerade namn på barn de nämnde eftersom de inte kom ihåg namnen på barnen i fråga. De höll sig istället till att tala om dem som, till exempel ”en flicka i femte klass” eller, ”en förälder till en pojke på årskurs tre”.

Vårt mål var att intervjua 6-12 personer, varav ca hälften lett 1-3 program och hälften mer än tre. Men efter otaliga e-mail, samtal och tid, ett öppet intervjutillfälle där ingen deltog, efter att ha varit tvungna att pausa allt på grund av sportlovet och trots svårigheten i att få till stånd ett gemensamt datum med flera personer samtidigt (den största svårigheten med gruppintervjuer som metod) lyckades vi intervjua fem personer med varierande utbildning. Allt som allt fyra experter och en nybörjare. Att få respondenter för våra intervjuer visade sig alltså vara både tidskrävande och svårt. Vi skickade ut en e-post via Stationens barn r.f. till samtliga FRIENDS-programledare i Finland på svenska. Vi började med en inbjudan till ett öppet intervjutillfälle, men ingen kom. Vi ändrade taktik och sökte om forskningslov hos en förening som vi visste att samarbetar med Stationens barn r.f. och som jobbar med FRIENDS-programmet på fältet. Vi fick där grönt ljus och tillfälle att utföra två gruppintervjuer.

5.3 Etiska riktlinjer

Det finns enligt Jacobsen (2012:33) vissa krav som måste uppfyllas för att en forskning skall anses vara etiskt berättigad, det första han nämner är kravet på informerat samtycke. Den som intervjuas måste vara kompetent att ta beslutet att vara med i intervjun, det kravet uppfylldes genom att vi intervjuade fem vuxna personer som jobbar heltid med barn och unga. Kravet på frivillighet uppfyllde vi skriftligen och muntligen genom att be dem läsa igenom blanketten för informerat samtycke (bilaga 4), skriva under om de godkänner det, och genom att muntligen påminna dem om att de när som helst under intervjun har rätt att avbryta utan att behöva förklara varför. Därtill gav vi våra kontaktuppgifter och informerade dem att de har rätt att be oss avlägsna deras del av intervjun ända till det att vi lämnar in vårt slutarbete för den slutliga granskningen. Kravet på tillräcklig information åt respondenterna strävade vi efter att uppfylla med vår anhållan om forskningslov (bilaga 2) och med det informationsbrev (bilaga 3) vi skickade till dem, och organisationen de jobbade för, då vi sökte informanter. Vi hade även med breven för dem att läsa (och behålla om de så önskade) precis innan intervjuerna började. I breven förklarade vi forskningens syfte, metoden vi ämnade använda, vilken sorts information vi söker, och hur vi kommer att garantera respondenternas anonymitet. Innan själva intervjuerna frågade vi dem om de förstått den information de fått och om de hade tilläggsfrågor.

När det kommer till skydd av privatlivet (Jacobsen 2012:35) ville vi garantera anonymiteten hos informanterna för att de skulle kunna känna att de kunde tala fritt under intervjuerna. Mest tyngd satte vi ändå vid att skydda de eventuella barn eller unga som kunde komma upp till diskussion under intervjuens gång. Detta har vi gjort genom att använda fingerade namn på respondenterna, inte nämna organisationen de jobbar för eller staden de jobbar i och genom att be dem använda fingerade namn på de barn eller unga de talar om under intervjuens gång. Det vi har tagit med är respondenternas kön, utbildning och yrke, könet för att det inte ändå kan hjälpa identifiera respondenterna och utbildningen och yrket för att påvisa att respondenterna har en teoretisk och praktisk bakgrund till att leda FRIENDS-programmet. I både informationsbrevet och vår anhållan om forskningslov intygar vi att vi kommer att förstöra allt material som responden-

terna kan kopplas till, det vill säga inbandningen och anteckningarna från intervjuerna. Transkriberingen kommer under hela processen enbart innehålla de fingerade namnen.

Kravet på korrekt presentation av data (Jacobsen 2012:37) försöker vi uppnå genom att så sanningsenligt som möjligt återge det respondenterna sagt och genom att inte ta något ur sitt sammanhang så det blir något annat än vad respondenten menat.

5.4 Validitet och reliabilitet

Validitet och reliabilitet har att göra med alla delområden från metodval, genomförande, analys och resultat. För att få en så kallad intern validitet gäller det att avgöra om man verkligen mäter det man tänkt mäta. För att vi ska komma så nära sanningen som möjligt har vi i vår intervjuguide inlett båda våra teman med en definitionsfråga. Alltså en fråga om våra informanter definierar våra huvudteman på samma sätt som vi har gjort i detta arbete (se bilaga 1). Om våra informanter inte skulle ha definierat social kompetens och den närmaste kretsen på samma sätt som vi så skulle vi ha stannat på den frågan tills vi kunnat komma överens om en gemensam definition. Att alla respondenter definierade våra teman på samma sätt som vi bekräftade att vi talade om samma sak innan vi gick vidare in i våra teman. Den externa validiteten, att resultatet kan vara giltigt i andra sammanhang, stärks av att FRIENDS-programmet är ett internationellt program erkänt av WHO. Programmet har visserligen anpassats till de olika ländernas förhållanden, till exempel genom att byta djur i programmet för barn från koalor till björnar, men grunden till programmet har hållits intakt. Reliabiliteten, alltså trovärdigheten, blev naturligtvis lidande då vi fick så få respondenter. Men det att två grupper, oberoende av varandra definierade våra teman lika och gav liknande svar som varandra och som tidigare forskning och teori, höjer ändå reliabiliteten avsevärt. (Jacobsen 2012:21–22)

5.5 Innehållsanalys

Steg ett blir att transkribera våra intervjuer till rådata. Sen går vi igenom rådata med frågor som: förstår vi vad våra respondenter menar, vad som är onödigt, och vilka våra huvudintryck är under intervjun. Sedan skriver vi en sammanfattning av intervjun, vilka frågor som ställdes, vem som deltog, hur lång intervjun var, var intervjun ägde rum och

annat vi anser viktigt (Jacobsen 2007:134). Transkriberingen av våra intervjuer till rådata gick relativt snabbt, några dagars fullt skrivande med respondenternas röster klingande i öronen om och om igen så var våra rådata färdigt på 20 sidor nedskrivna text. Våra respondenter var tydliga och diskussionen under intervjun flöt fint och alla höll sig i huvudsak till de olika teman vår intervju grundade sig på. Frågorna som respondenterna svarade på kan man se i intervjuguiden (bilaga 1).

När vi sedan analyserade materialet använde vi oss av innehållsanalys så som Jacobsen (2012:146–147) beskriver den, vi delar upp rådata i teman och därefter söker vi samband mellan vår litteratur och teori. Jacobsen talar om sex faser som en analys vanligtvis följer, varav den första är tematisering. I en tematisering gäller det att förenkla texten och dela upp den i mindre avsnitt enligt vilka teman som kommer upp för att få en helhetsbild av intervjun. Vid första genomläsningen av vår transkriberade text var vi väldigt nöjda, vi förstod vad våra respondenter menade och de talade i klar text, höll sig till våra frågor och teman. Vi hade även stor hjälp av de anteckningar som genomförts under intervjun för att ge dubbel förståelse av respondenternas svar och förklaringar på våra frågor. Den andra fasen Jacobsen nämner är kategorisering. Vi hade valt en förkategorisering eftersom vi baserade vår intervju på en intervjuguide, vilket alltså är ett sätt att dela in intervjun i teman redan innan intervjun har skett. I våra intervjuer hände det nu som då att respondenterna tog upp något från ett tema när vi talade om ett annat, så i det här skedet av analysen markerade vi de passager som hörde hemma under en annan frågeställning så vi kunde analysera varje tema i sin helhet. En kategori kallade vi ”underteman” för sådant som vi inte frågat om men ändå kommit upp under intervjuerna.

Därefter kom vi till steg tre och började ta vara på citat som passade in i våra olika teman. I vårt fall tyckte vi att för att så sanningsenligt som möjligt kunna föra fram programledarnas åsikter, vilket var vårt syfte med arbetet, var det bästa möjliga sättet att just citera deras tankar och känslouttryck över våra valda ämnen. Detta syns extra bra i resultatredovisningen i kapitel 6. I steg fyra anser Jacobson att man skall räkna antalet gånger som ett tema kommer upp, för att helt enkelt få en översikt över vilka teman som kommer upp ofta och vilka mer sällan. Detta gjorde vi för att inte av misstag blåsa upp ett ämne som kanske sist och slutligen nämndes väldigt lite, eller helt och hållet glömma

ett ämne som kom upp i förbifarten flera gånger, men också för att se om något ämne kom upp som vi inte hade förväntat oss. (Jacobsen 2012:149–150)

I enlighet med Jacobsens (2012:150–152) femte och sjätte steg jämförde vi de två intervjuerna med varandra och kunde på så sätt se att samtliga respondenter hade hållit sig till våra teman. Men vi såg också att grupperna i en fråga skilde sig i fråga om perspektiv, den ena gruppen såg på frågan utifrån föräldrarnas agerande och den andra från lärarnas. Vi jämförde också de enskilda respondenternas svar och såg vad alla, de flesta, eller bara en talat om. Eftersom det var gruppintervjuer var detta svårt eftersom en i gruppen kunde ha tagit upp ett ämne som de andra höll med om genom att nicka, men inte genom att säga något. På så sätt kan vi inte i efterhand veta vilka alla i en grupp som höll med om ett påstående som bara en respondent uttalade sig om. Ett exempel på det var då Dora tog upp det viktiga i att beakta olika sorters familjer, Ellen satt bredvid och nickade då detta ämne togs upp men deltog inte i själva diskussionen. I den andra gruppen togs detta ämne inte upp alls eftersom det inte var en av våra frågor, utan ett ämne som spontant kom upp i den andra intervjun.

6 RESULTATREDOVISNING

Jag tror ju på att många kanske skulle klara sig helt bra utan att ha något sådant här program. Men att sen finns det ju dom där få som får jättemycket verktyg, och det skadar inte att alla har det. Då blir det inte heller så där utpekande. Det märks kanske inte heller på de som fått ut mest av det, så det är nog en positiv grej. (Anna)

Under intervjuerna till detta arbete har vi haft fem respondenter. Till dem har vi använt de fingerade namnen Anna, Bella, Cessi, Dora och Ellen efter alfabetets fem första bokstäver. Samtliga fem respondenter jobbar heltid som sakkunniga inom barn- och familjearbete, Bella är även enhetschef. Till utbildning är Anna och Bella socionomer, Cessi pol.mag. inom socialpsykologi, Dora är psykoterapeut och Ellen är samhällspedagog YH. Anna har lett FRIENDS-kurser till och från sedan 2009, Bella sedan 2010, Cessi sedan 2012, Dora sedan 2012, och Ellen har bara lett en FRIENDS-kurs. De har alla endast lett FRIENDS-programmet för lågstadie-elever.

Vårt huvudsakliga intryck både under intervjun och också nu efter var, att vi har ett fint material. Detta trots de svårigheter vi haft att få ihop personer till gruppintervjuerna på den tid vi hade. Vi togs dock väl emot när vi anlände till de olika intervjutillfällena och stämningen var lättsam och öppen trots bandspelarens centrala roll, vilket också respondenterna anmärkte. Båda intervjuerna avslutades med skratt och en suck av lättnad när bandspelaren stängdes av. När intervjun var över delade olika respondenter med sig av ytterligare små minnen och situationer de tack vare intervjun kom ihåg från sina FRIENDS-grupper. Detta kändes som en fin avslutning på intervjutillfället.

I detta kapitel kommer vi att följa vår intervjuguide på så sätt att varje fråga från guiden kommer att få ett eget kapitel. Kapitel 6.1 kommer alltså att sammanställa gruppledarnas svar på frågan ”Hur skulle ni definiera social kompetens?”; kapitel 6.1.1 på ”Hur tycker ni FRIENDS påverkar den sociala kompetensen?”; och kapitel 6.1.2 på ”Vad mer kunde ni gruppledare göra för att stärka den sociala kompetensen hos barn och unga som går programmet?”. Vidare går vi in på vår andra forskningsfråga på samma sätt, i kapitel 6.2 har vi sammanställt gruppledarnas svar på frågan ”Vem skulle ni räkna till barnens och de ungas närmaste krets?”; i 6.2.1 deras svar på ”På vilket sätt beaktar ni programdeltagarnas närmaste krets i FRIENDS-programmet?”; i 6.2.2 deras svar på ”Hur viktigt för slutresultatet anser ni att det är att programdeltagarens närmaste krets invol-

veras i processen?"; och i kapitel 6.2.3 deras svar på frågan "På vilket sätt kunde ni som gruppleddare öka den närmaste kretsens involvering i programmet?".

6.1 Den sociala kompetensen

Definitionen av social kompetens var våra respondenter väldigt eniga om. Definitionen skilde sig inte heller från den definition vi kommit fram till under arbetets gång. Social kompetens definierades bland annat som:

Att vara tillsammans med andra människor; att ha en förmåga att umgås, märka att andra inte kanske tycker eller känner lika som en själv; att ha en förmåga att läsa andras kroppsspråk och uttryck på ett sätt som upplevs positivt av omgivningen, och känns bra för individen själv; att kunna kommunicera, förmågan att kunna sätta ord på det man känner, eller som Dora säger: "sådana basic saker". Våra respondenter påpekade att detta är teman som inte är helt lätta eller självklara för varje individ.

6.1.1 FRIENDS och den sociala kompetensen

När det kom till frågan om hur de tycker att FRIENDS påverkar den sociala kompetensen var alla respondenter överens och trodde på programmets syfte och tyckte det är ett bra program. Dora poängterade extra att det finns många manualer som inte går att tillämpa i klassen men att FRIENDS inte hör till dem. Med FRIENDS-programmet tycker hon att man har möjlighet att välja att fokusera på den enskilda individen och dennes process. Eller sedan använda sig av flera grupparbeten och samarbetsövningar för att stärka samhörigheten i klassen och då även kanske, den sociala kompetensen. Men, säger Anna, det är upp till ledarna hur mycket man inför sådana övningar i de olika klasserna. I intervjun poängterar hon även att detta är den infallsvinkel de själva jobbat från, så att FRIENDS-programmet också skulle ha en inverkan på gruppdynamiken i klassen. Man fokuserar helt enkelt inte bara på "mig själv" i materialet. Anna, Bella och Cessi vill i sitt arbete stärka vi-andan i klassen och detta görs så att eleverna får arbeta tillsammans och dela med sig av sina funderingar till varandra. Bella menar att när man gör detta, övar man på den sociala kompetensen. Det uttrycks inte specifikt i programmet utan kommer som en bieffekt, på köpet under programmets gång. Bella poängterar

att de fått en större känsla i vissa klasser att det hänt något under programmets gång än i andra. Även någon lärare har sagt att stämningen i klassen har blivit bättre och att mobbningen har minskat fast programmet i sig inte tar upp dessa teman.

Själva programmet börjar med en övning där man skall intervjua varandra och den övningen lyfter Cessi upp som en bra början till att söka kontakt och kommunicera. Flera respondenter lyfter extra upp kapitlet om känslor i FRIENDS-programmet som ett exempel på att stärka den sociala kompetensen (Barrett 2015:26). Bella, Cessi och Anna tror att om man blir medveten om sina egna känslor, vilka känslor det finns och hur och var det känns, kan det hjälpa barnen och de unga med hur de är med andra människor, och på så sätt stärka den sociala kompetensen.

Både Dora och Anna lyfter upp att FRIENDS-programmet bygger på kursdeltagarnas självkänsla. Man duger som man är. Alla har sina särdrag och reagerar på sitt individuella sätt, men i programmet menar de att man kan generalisera dem och säga att alla ser glada ut på ett visst sätt och alla ser ledsna ut på ett visst sätt. Detta fenomen lyfter Dora upp som en extra fin dimension som FRIENDS tagit fasta på. Som ett exempel lyfter Bella upp hur eleverna delar med sig av sina svar, hur de har tänkt, och hur de upplever övningar. Då märker hela klassen hur olika alla är. För någon är det lätt för någon annan svårt, men att programmet inte sätter tyngd på olikheterna utan normaliserar dem.

Ellen, Bella och Cessi nämner även att programmet hjälper barnen och de unga att tänka mer positivt. Bella säger att hon inte vet om det direkt har med att stärka den sociala kompetensen att göra, men att programmet har hjälpt elever i många olika situationer. Bella berättar ett exempel om en mamma som kontaktat läraren i skolan och berättar att hon märkt effekten av FRIENDS-programmet. Hennes son hade haft en tendens att alltid tänka negativt om allting. Nu hade något förändrats och han hade börjat tänka mer positivt. I samma klass fanns en flicka som tävlade i tennis. Hon berättade att när något går fel, eller inte som hon har tänkt sig på tennisplanen, tappar hon konceptet och går i lås. Detta gjorde att det var svårt för henne att tävla och hon hade själv konstaterat att hon borde ta FRIENDS till tennisplanen.

En annan dimension som lyfts upp av flera respondenter är FRIENDS-programmets lekfullhet och avslappnade stämning. Lektionerna är något helt annat än skolbarnen är vana med i skolans miljö. Lektionerna handlar inte om att prestera något rätt stavat, rätt skrivet eller något som är i balans visuellt, som Bella uttrycker sig. Detta ger också möjlighet att motivera så många som möjligt att komma med sina funderingar och dela med sig. En specifik samarbetsövning lyfts upp där man skall lösa ett problem men där det inte finns något rätt eller fel svar. Att programmet inte ställer några specifika krav på barnen eller de unga gör att lektionerna blir lekfulla och roliga. Anna tycker att det nog stärker den sociala kompetensen bland eleverna då de gör något tillsammans med hela klassen och får gemensamma upplevelser som leder till vi-känsla.

6.1.2 Vad gruppledarna själva kan göra

På frågan om vad gruppledarna kunde göra för att stärka den sociala kompetensen hos barn och unga som går programmet svarar fyra av respondenterna väldigt enigt att efter några lektioner borde man ge sig själv mera tid för att skraddarsy FRIENDS-programmet för den klass man arbetar med. Att helt enkelt fundera mer noggrant över sin planering, vilka övningar just denna klass behöver och i vilket tempo man bäst borde leda lektionerna. Detta utan att hoppa från programmets syfte poängterar Cessi. Hon talar även om gruppernas varierande ålder och klasstorlek. Det är stor skillnad på att planera FRIENDS för årskurs 3 med 10 elever eller årskurs 5 med 22 elever och allt detta måste man ta i beaktande. Anna säger att man inte alltid kan ta övningar direkt från boken utan att man behöver spegla med eleverna och läraren så att barnen och de unga får ut det bästa möjliga av programmet.

Bella berättar ett exempel. Hon ledde FRIENDS-programmet i två parallellklasser i årskurs 5, med bara rast emellan. De två första lektionerna gjorde hon med samma planering men både takten och energin var så annorlunda i klasserna att efter det gjorde hon alltid olika planeringar för klasserna. Hon nämner flera olikheter klasserna emellan, de satt till exempel olika, energin var olika. Även föräldramötena hade varit olika och detta behövde hon ta i beaktande i planeringen av det fortsatta programmet.

Dora hade funderat redan tidigare över att hon önskar att FRIENDS-programmet skulle försöka implementeras i skolan under de 10-12 veckorna programmet utförs. Att bara ha en lektion i veckan är inte tillräckligt och är någon borta någon gång så missar denne en väsentlig del och programmet är då inte vattentätt. Dora ger som förslag att de olika färdigheterna som tränas i FRIENDS då skulle synas även i den övriga undervisningen. På modersmålslektionerna eller i bildkonsten skulle man till exempel kunna ha FRIENDS som tema och fortsätta med till exempel temat känslor. Man kunde då rita känslor och läsa om känslor så att programmet helt enkelt skulle implementeras mer i hela skolkulturen. Även lärarna skulle kunna vara mer med i programmet. Dora säger att lärarna inte alltid ens är med på lektionerna. Om flera i skolmiljön var med skulle dessa sociala färdigheter implementeras på ett helt annat sätt i skolan, inte bara av en konsult utifrån. Ellen berättar att i den skola hon ledde FRIENDS-programmet var läraren väldigt ivrig "ju fler lärare som är ivriga så desto bättre blir det ju".

Bella avslutar ännu med att säga " Och så måste man tycka om programmet, som ledare när man går in dit att om det känns som att, att det här kanske inte är min grej, så då tror jag inte heller att det blir riktigt lika bra om man tänker att det här är en jätte bra sak så då går man in med en iver som jag tror att smittar av sig på ett annat sätt".

6.2 Barnens/de ungas närmaste krets

En övning i FRIENDS-programmet går ut på att barnen skall skriva ner sina stödpersoner, alltså personer barnen och de unga har runt sig eller någon de skulle vända sig till "i både glada och ledsna stunder" (Barrett 2015:53). När vi sedan frågade våra respondenter hur de skulle definiera barnens närmaste krets hänvisade de till uppgiften.

Anna svarade att det sällan nämns någon förutom de personer barnen delar sin vardag med, och aldrig hade hon stött på någon som skulle nämna skolpsykologen eller kuratorn. Respondenterna menade att den närmaste kretsen varierar stort från individ till individ, dock kom tre huvudgrupper på tal av samtliga respondenter:

- a. Familjen: närmaste familjemedlemmar, mor-, farföräldrar, mosttrar, fastrar, fosterfamiljer, regnbågsfamiljer och även andra släktingar.

- b. Skolan/Hobbyn: läraren, övriga lärare och även ledare för olika hobbyn.
- c. Vänner: vänner både i och utanför klassrummet.

Vi kommer att återkomma till dessa tre kategorier i analysen, kapitel 7.2. Dora säger att man måste hjälpa barnen att öppna upp att en stödperson inte nödvändigtvis behöver finnas i barnets kärnfamilj. Men alla var av den åsikten att närmaste kretsen är de barnen delar sin vardag med, det är deras närmaste krets. Likadan är vår definition på barnets närmaste krets.

6.2.1 Att beakta programdeltagarnas närmaste krets

Cessi berättar att de börjar med att ha ett möte med skolan före programmet börjar. Sedan skickar de informationsbrev om FRIENDS till föräldrarna via WILMA, ett nätbaseerat kommunikationsprogram om elevers studier för lärare, elever och elevernas föräldrar. De skickar även e-post efter varje grupp gång och att de systematiskt erbjuder föräldramöte. Dock tillägger hon att de konstaterat att det räcker med att skicka e-post till föräldrarna efter 5 gånger och sedan ett nytt efter 10 gånger och att föräldramöten ordnas ibland och ibland inte.

Bella säger däremot att hon tycker det är viktigt att skicka information åt föräldrarna efter varje gång så de föräldrar som inte kunnat delta i föräldramötet får information om vad som pågår i klassen. Om föräldrarna sedan inte hinner, orkar eller kan läsa informationen, då har de i alla fall fått den möjligheten, tillägger Ellen. Föräldrarna läser informationen väldigt olika säger Dora, vissa föräldrar ”läser, lusläser och en del läser inte alls”.

Både Dora och Bella säger att de gånger de haft möjlighet att träffa föräldrarna innan och kunnat berätta för dem om programmets syfte och vad hemuppgifterna går ut på, så har programmet varit väldigt lyckat. "Det var jättefint då, då man får ihop det" säger Dora. Båda talar om att FRIENDS-programmet verkligen uppmuntrar till att barnens närmaste krets involveras i processen. Dora säger att man måste ha möjligheten att tillämpa programmet i barnets egen mikro- och makromiljö så barnen inte blir satta i en obekvämlig situation. Och att när man träffar föräldrarna vill man sänka ribban för dem, be

dem hitta den där stunden på dagen för att prata om hemuppgifterna med barnen, till exempel runt matbordet. För om barnet kommer hem och frågar "Vad är dina livsdrömmar?" helt plötsligt när man trött kommer hem från jobbet och har allt annat än drömmar i huvudet, kan det bli väldigt fel säger Bella. Hon säger vidare att om man som ledare inte har fått den där kontakten hem kan det bli mer irritation av föräldrarna: "vad är det här för någonting, varför ska man göra sånt här på lektionstid? Att finns det inte viktigare saker att göra". Sådant kan hända när kommunikationen hemåt har varit sämre. Barnen är mer motiverade om föräldrarna tycker programmet är okej, föräldrarnas attityd smittar av sig på barnen, avslutar Bella.

6.2.2 Då den närmaste kretsen involveras i processen

Alla respondenter är helt eniga om att det är viktigt för slutresultatet att barnens närmaste krets involveras i processen. I de olika gruppintervjuerna svarade man på frågan från två perspektiv. Den ena gruppen, med Dora och Ellen, talar om skolans och lärarnas involvering, och gruppen med Anna, Bella och Cessi talar om föräldrarnas involvering i processen. Alla dessa hör dock till den närmaste kretsen.

Dora och Ellen talar om lärarens och skolans intresse av programmet så de kan stöda eleverna under processens gång. Om de blivit kallade till en skola av någon lärare som har en orolig klass, med utgångspunkt i, som Dora säger: "Vi har en orolig klass och vi vill ha något hit, så kom och dra nu det där, vad är det, ajaa något liksom, förebygga det och det, nå kom hit!", så är förutsättningarna för att kunskapen från programmet skall hållas kvar i skolan inte så bra. Men när skolan och läraren är involverade i processen, och tycker det är bra och roligt, blir det nog mycket bättre, menar Ellen. Hon tillägger att om hon varje gång skulle komma in i lärarrummet och höra att "dom suckar, ungefär när dom ser att där kommer hon igen och tar mina lektioner", skulle det inte vara så roligt. Ellen berättar att hon nog brukar fråga eleverna om de vet varför hon är ditkallad. Visst har svaret varit, "vi är så hopplösa" säger hon, men då brukar hon berätta för eleverna att det är bra att öva sig på dessa färdigheter som finns i FRIENDS-programmet.

Anna, Cessi och Bella berättar att det mest har lett FRIENDS för lågstadielklasser och tycker det är lättare att få föräldrarna involverade i barnens skolgång i den åldern. När

barnen börjar skolan missar de en massa vuxna runt omkring sig som de haft på dagis. vid skolstarten kommer den sociala biten så starkt fram. Så det är bra att föräldrarna tänker på de här sakerna, säger Anna. Hon säger att de kan vara svårt för vissa föräldrar, ”de här som inte gör de här uppgifterna kan vara just dom som inte själv eller kanske inte riktigt heller vill sitta ner och fundera på känslor”. Cessi berättar att visst finns det ju de föräldrar som gör hemuppgifterna tillsammans med sina barn, men som sedan efter programmet kan fråga, varför barnen hade något sådant här program ”i den här familjen skall det nog vara historia och inte social kompetens”. Här igen poängterar Cessi att ju mera man får föräldrarna med, desto bättre blir det.

6.2.3 Att som programledare öka den närmaste kretsens involvering

Dora säger det redan finns alla redskap i FRIENDS-programmet för programledare att öka den närmaste kretsens involvering. Ellen tillägger att det behövs mer information till lärare och föräldrar så man får dem mer involverade. Bella tycker det är väldigt viktigt att skicka information till föräldrarna efter varje träff, och Cessi tillägger att man måste vara kort och personlig utan att nämna några namn. För hon tycker att man skriver för att väcka intresse och på ett sätt så att föräldrarna vill läsa vad barnen gör under lektionerna. Om man bara listar upp övningar som gjorts under lektionen utan att tillägga något personligt orkar ingen läsa.

Bella, Cessi och Anna lyfter än en gång upp hur viktig en föräldraträff är. Bella säger att även om önskemålet är att ha en träff med föräldrarna före FRIENDS-programmet börjar, så fungerar det även att träffa föräldrarna efter 3-4 FRIENDS-lektioner. Bella tillägger att om ett föräldramöte färdigt är insatt i skolans schema, så presenterar man programmet då för föräldrarna, att det är bättre så än inget föräldramöte alls. Cessi talar också om att hålla låg tröskel och presentera programmet i samband med skolans eget föräldramöte. Hon har märkt att om man då får presentera programmet i 15 minuter räcker det och på så sätt kan man nå många föräldrar.

Anna talar om hur viktigt det är att väcka intresse för programmet och berätta vad det går ut på. Som FRIENDS-programmet nu presenteras är det ett antidepressivt program och det kan enligt Anna skrämra föräldrar. Men när man har möjlighet att förklara hur

FRIENDS-programmet ser ut och hur det är uppbyggt och att syftet är att förebygga och ge verktyg för livet så skulle det låta mera positivt.

Bella, Anna och Cessi ger som ett exempel en gång när föräldrarna bjöds in att delta i en lektion i ett liknande program som FRIENDS. Det hade varit väldigt lyckat och alla respondenter tror att denna metod skulle kunna gå att använda även i FRIENDS.

Ellen och Bella nämner ännu hemuppgifterna i slutet av intervjun. Ellen menar att de är väldigt fiffiga eftersom barnen ju visserligen har en massa hemuppgifter i skolan men att de som de får från FRIENDS är lite annorlunda. Hon tar också upp att alla föräldrar inte läser läxor med sina barn oberoende av läxa men hennes personliga åsikt är att FRIENDS uppgifter är roligare. Bella önskar även att ledaren skulle fundera lite mera kring hemuppgifterna så att de passar in i den klass man har. Hon säger att visst är det ju tacksamt att de finns färdigt sidor i arbetsboken där det står hemläxa men hon önskar att de själva, ledarna, skulle kunna vara mera kreativa på den fronten. Ibland har upplevelsen varit sådan att hemuppgifterna inte varit de rätta. Men de har inte heller tagit sig tid att ändra på dem.

6.3 Underteman

Utöver våra huvudteman talar respondenterna om olika situationer de stött på, och tankar de haft om FRIENDS-programmet.

Bella summerar sig med att tala om den bredd av elever som man möter i arbetet. Det finns de elever som tar till sig allt ledarna talar om och som deltar med glädje och intresse, så finns det de elever som är helt ointresserade, och hela skalan där emellan. Men hon säger att alla får plats i FRIENDS. Hon säger att hon aldrig upplevt att ett program skulle ha känts bortkastat i någon klass, det har alltid funnits de som vill dela med sig och funderar över det vi talar om och tar det på allvar. ”Det är kanske styrkan, det är ganska enkelt att komma in med FRIENDS i skolan” säger Bella. Hon beskriver en övning som hon kallar för ”gröna och röda tankar” och som hon tycker förtydligar programmet. Den går ut på att eleverna får komma upp framför klassen och ledaren ger dem en situation, den ena eleven är de röda tankarna och den andra de gröna tankarna.

Sen spelar de upp situationen med att eleven med de röda tankarna börjar med att berätta hur de röda tankarna i denna situation tänker och så avslutar man med att de gröna tankarna får berätta hur man tänker gröna tankar i samma situation.

Dora och Ellen talar om FRIENDS-programmets svagheter. Ellen lyfter upp ett exempel om en flicka som varit ledsen för att hon inte kunnat göra sin läxa. De hade inte haft tid där hemma och läxan skulle göras tillsammans med föräldrarna. Dora säger att hon tror att det nog finns de som blir medvetet eller omedvetet lite illa berörda för att programmet uppmuntrar till närmare kommunikation inom familjen. Hon säger att det är svårt för lågstadie-elever att reflektera och sätta situationen i en större kontext. Om något går fel, eller inte fungerar i dennes familj är det ofta eleven som tycker att det är fel på hen själv. Dora tycker att man måste vara medveten om detta som ledare, det är viktigt. Hon fortsätter med att tala om det stora ansvar man har för de här barnen. I programmet delar man även ut belöningar och sätter upp delmål, en belöning kan vara att göra något roligt med familjen. Men enligt Dora finns det flera barn som tycker att den bästa belöningen skulle vara att slippa vara hemma. Hon understryker att detta fenomen är mycket vanligare än vad man tror eftersom det oftast är dolt just för att vår naturliga instinkt är att hålla uppe någon sorts "allt är bra" mask utåt.

Allra sist i intervjun talar Ella och Dora om två övningar de använt sig av och som de anser vara fina. Ella talar om "sagokort" ett hjälpmedel hon använder sig av där alla i tur och ordning får ta ett kort och tillsammans berätta en historia. I den övningen lyssnar alla på varandra. Ellen avslutar med att säga att hon inte vet om det gör eleverna bättre att lyssna på varandra, men de gjorde det i alla fall då.

Dora lyfter upp en av de sista övningarna de gjorde under FRIENDS-programmet som var att göra ett plakat. Hon berättar att uppgiften går ut på att eleverna skall summera upp vad de lärt sig under FRIENDS och sälja det till resten av klassen. Vi använde oss av lite charader och när det blir lite "crazy" så samarbetar eleverna väldigt bra. Att det är lite "fjantigt" är väldigt befriande och då är alla likvärdiga.

Alla respondenter berättar i slutkommentaren att det nog är väldigt roligt att leda FRIENDS-programmet, att de helt enkelt ofta har roligt och att det skrattas mycket på en FRIENDS-lektion.

7 ANALYS

Vårt syfte med detta examensarbete var att fördjupa oss i hur ledarna för FRIENDS-programmet ser på dess förmåga att stärka den sociala kompetensen och på inflytandet barnets eller den ungas närmaste krets har i att implementera programmet i den ungas liv. I klarspråk vill vi alltså se om teori och praktik går ihop. Teori och tidigare forskning visar att FRIENDS-programmet, och program som liknar det, stärker den sociala kompetensen och att den närmaste kretsen har en stark påverkan på individen. Genom våra intervjuer har vi nu undersökt om FRIENDS-ledare har upplevt samma sak på fältet. Som vi tidigare nämnt i resultat-kapitlet så höll sig respondenterna bra till de teman vi presenterade i vår tema-intervju. I resultatet kunde man redan se en hänvisning till svaret på våra forskningsfrågor.

I det här kapitlet kommer vi att systematiskt beta igenom först definitioner, och sedan övergå till våra huvudteman (social pedagogik och den närmsta kretsen) för att se hur de överensstämmer med teori och tidigare forskning.

7.1 Social kompetens

I detta kapitel jämför vi först hur respondenterna, respektive teori och forskning definierar social kompetens. Sedan går vi djupare in i hur respondenternas svar och förbättringsförslag korrelerar med teori och forskning.

7.1.1 Definition av social kompetens

I tabell 1 har vi jämfört hur respondenterna har definierat social kompetens med hur teori och forskning har definierat det. I tabellen kan man se att allt som respondenterna nämnde även nämns i teori och forskning. Något som respondenterna inte nämnde var att de sociala förmågorna är utvecklingsbara, men de höll med om att det hör till då vi berättade vår definition: ”Individuella, utvecklingsbara förmågor i social interaktion”. Respondenterna i respektive grupper höll även med om varandras definitioner.

Tabell 1. Respondenternas definition av social kompetens i jämförelse med teori och forskning

Respondenter	Teori och forskning
Förmågan att umgås med andra människor, att kunna kommunicera	Förmågor i interaktion med andra (Herlitz 2001:16–18) att stärka vänskap och upprätthålla den (Cederlund och Berglund 2014:129) Komma överens med jämnåriga och vuxna, upprätthålla relationer (McCabe & Altamura 2011:515, 528) kommunikationsförmåga (Barrett et al. 1999:221) Förmågan att umgås med andra (Keltikangas-Järvinen 2010:13, 17)
Märka att andra kanske inte tycker eller känner lika som en själv	Social medvetenhet (Goleman 2007:110, Persson 2003:182) Förstå sig på egna och andras känslor (McCabe & Altamura 2011:515)
Förmåga att läsa andras kroppsspråk och uttryck	Empati, omtanke (Herlitz 2001:16–18) Social skicklighet (McCabe & Altamura 2011:513) Förmågan att förstå andra människor, deras synsätt och känslor Keltikangas-Järvinen 2010:22)
Att kunna sätta ord på det man känner	Medveten om vad man känner (Goleman 2007:110, Persson 2003:182) att hantera egna känslor (Barrett 2015:12) Självkänedom (McCabe & Altamura 2011:513)
Social rörlighet och flexibilitet	Anpassa sig till nya tider och miljöer (Herlitz 2001:14, Persson 2003:185) Att utvecklas livet igenom, anpassningsförmåga (Goleman 1998:15, Herlitz 2001:16, 24) Förmågan att byta perspektiv (Madsen 2006:229) Förstå sig på sociala situationer (McCabe & Altamura 2011:515) Förmågan att lösa sociala problem (Keltikangas-Järvinen 2010:18)

7.1.2 Social kompetens i teori och praktik

Till att börja med kan vi konstatera att samtliga respondenter ansåg att FRIENDS-programmet kunde stärka den sociala kompetensen. Däremot påpekade Anna att eftersom ledaren själv kan välja hur hen framför programmet och vilka övningar hen väljer så är det möjligt att välja bort många övningar som skulle stärka den sociala kompetensen. Det här kan visserligen vara möjligt, men eftersom forskningsresultat visar vilken stor effekt FRIENDS har på den sociala kompetensen (Barrett et al. 2005:542, McCabe & Altamura 2011:528) så måste sådana övningar endera vara svåra att undvika helt eller så har ledarna förstått hur viktiga de är för barnens utveckling och använt sig av dem. Däremot stämmer det som Anna säger att ledaren kan påverka mycket, ett program framfört av en entusiastisk, innovativ ledare ger helt andra resultat än ett program framfört av en ointresserad, oförberedd ledare (Neil & Christensen 2009). Det påverkar alltså hur roligt det är att medverka i programmet och det påverkar i sin tur hur lyckat programmet blir (Rotheram-Borus et al. 2001:97), även detta påpekade flera respondenter.

Exemplet med flickan som spelade tennis är ett praktexempel på hur program som FRIENDS kan motverka prestationsproblem (McCabe & Altamura 2011:513, Barrett et al. 1999:218). Hon hade, trots att hon älskade tennis, stora svårigheter i att tävla på grund av att hon inte kunde hantera förluster, det hindrade helt enkelt henne från att göra det hon ville. Tack vare FRIENDS fick hon ett redskap att hantera den för henne svåra situationen. Pojken på samma klass, han som hade de negativa tankarna, hade lärt sig bli medveten om sina känslor (Goleman 2007:111, Persson 2003:182) och kunde på så sätt förändra sig själv i en positiv riktning. Med andra ord kunde han genom empowerment stärka sina egna goda sidor (Cederlund & Berglund 2014:56).

Flera respondenter påpekar att de satsar särskilt på sammanhållningen och att skapa en grupp-känsla, en ”vi-anda”. Andra säger att det blivit en bättre stämning i klassen efteråt. Den här positiva effekten av gruppverksamhet är väl känd och mycket använd inom socialt arbete där man känner till styrkan i att tillhöra en gemenskap (Tjersland et al. 2011:209). FRIENDS-programmet är en gemenskap, oavsett om gruppen bara finns till under programmets gång eller om det handlar om en klass som spenderar flera år

tillsammans. En gemenskap definieras nämligen som en grupp människor som är överens om de gemensamma reglerna för hur de ska förhålla sig till varandra och som har ett gemensamt mål eller uppgifter att lösa (Tjersland et al. 2011:208, 211). Vad respondenterna har observerat är alltså den styrka det finns i ett positivt gruppklimat och de jobbar alltså för att förstärka det. Ett negativt gruppklimat kan däremot ha motsatt effekt på gruppens individer om inte en stolthet över eller solidaritet till gruppen uppstår (Giddens & Sutton 2014:207).

Att kunna söka kontakt och ha kapacitet till kommunikation nämns av respondenterna som en viktig baskunskap. Cessi påpekar att det högst antagligen är av den orsaken som det kommer upp riktigt i början av programmet. Moula och Lindqvist (2009:144, 148-149) nämner kommunikation som något som kan stärkas med hjälp av empowerment. Berglund (2000:31, 39) däremot talar om varför det är så viktigt. Han anser att människan är så djupt socialt betingad att hon i grunden alltid gör allt hon gör för någon annan, till exempel för dennes skull eller för att bli bekräftad av den andre. Berglund går ännu vidare och säger att kommunikation och samspel behöver behärskas för att man skall kunna få sin berättelse hörd, för att uttrycka sin personlighet och utveckla sin identitet i samspel med andra. Om man inte kan göra sig förstådd så kan andra inte förstå och man blir än mer socialt exkluderad. ”Att uttrycka sig är ett grundläggande och personligt och socialt behov!” (Berglund 2000:31).

Förmågan att känna igen känslor utvecklas vanligen i förskoleåldern då barnet upplever känslor och lär sig att anpassa sitt beteende så hen i framtiden kan undvika obehagliga känslor och söka upp trevliga sådana. Däremot behöver barn lära sig mer om sina känslor av andra människor, som till exempel vad känslorna heter, hur de får uttryckas enligt de sociala reglerna, hur man känner igen dem hos andra, och framförallt att det är okej att känna och uttrycka känslor. (McCabe & Altamura 2011:514, 533) På samma sätt talade tre av respondenterna om vikten av att lära sig om känslor. De påpekade att känslolära enligt all logik borde förbättra den sociala kompetensen.

Dora och Anna lyfter upp vikten av självkänsla och hur FRIENDS jobbar med det tillsammans med hela gruppen genom att låta dem dela med sig av historier och använder det som ett sätt att normalisera olikheter. Enligt Keltikangas-Järvinen (2010:24) är det

just självkänsla och empati som krävs för att konstruktivt kunna fungera med andra människor.

Flera respondenter nämner också vikten av att programmet är roligt att vara med i, att tillåta en viss uppsluppenhet och låta det vara "fjantigt" och "crazy". De påpekar att programmet tillåter mera lekfullhet och skoj eftersom det inte ställs några specifika krav och det inte finns rätt eller fel svar, den avslappnade stämningen tycker de att i sin tur ger bra motivation att dela med sig. Att själva FRIENDS-programmet också tar glädjen på allvar kan man bland annat se i namnet på programmet för 4-8 åringar, Fun FRIENDS. Men särskilt kan man se det i att bokstaven S i FRIENDS står för skratt (Barrett 2015:11), vilket gör det till ett av huvudmålen för hela programmet. Ledarna uppmanas också använda sig av positiv förstärkning (Barrett 2015:20), vilket är en gammal beprövad metod som används då man vill stärka önskat beteende hos någon. Positiv förstärkning kan ges både verbalt och icke-verbalt genom gester, miner, ord och belöningar. (Keltikangas-Järvinen 2010:229) Att programmet är roligt är även det en belöning i sig, och handlingar man lär sig under programmet som leder till bra känslor ökar alltså chansen för att upprepa handlingen flera gånger även efter programmet (Keltikangas-Järvinen 2010:174–175).

Flera av respondenterna talade om att man själv, som ledare, kunde förbättra resultatet av programmet genom att skraddarsy programmet enligt den grupp man arbetar med för tillfället. Även forskning påpekar att manualen medvetet är upplagt så att den kan anpassas till olika grupper och situationer (Barrett et al. 2005:545). Detta har nu även kommit med i den senaste upplagan av ledarhandboken där det särskilt betonas att programmet helst skall vara skraddarsytt och väl planerat och förberett inför varenda träff (Barrett 2015:16). Under ledarkursen får man även lära sig att använda sig av helt egna övningar om man tycker att de passar in i den träffens tema (Borgström 2016).

Andra förslag som kom upp var att ta med föräldrarna på en av träffarna och låta dem tillsammans med barnen göra alla övningar och delta på lika villkor som barnen. Det här stöds av Moula och Lindqvist (2009:152) som gärna ser att föräldrar kommer till skolan för att tillsammans med lärarna kunna stöda både barnet och föräldrarna.

7.2 Närmsta kretsen

När det kommer till den närmaste kretsen så är definitionen kort och tydlig. I det här kapitlet kommer vi att kort konstatera hur respondenternas definition överensstämmer med vår, för att sedan övergå till att analysera respondenternas svar och jämföra med tidigare forskning och teori.

7.2.1 Definition av den närmaste kretsen

Beskrivningen av den närmaste kretsen är enklare att jämföra då det inte finns så många sätt att tolka och beskriva den närmaste kretsen. Vi väljer att beskriva den som Bronfenbrenner beskriver sitt mikrosystem, alltså de som har en direktkontakt till barnet i det vardagliga livet (Bronfenbrenner 2005:147).

Av våra respondenter hänvisade Anna till en övning i FRIENDS där man skriver upp stödpersoner i sitt liv. I handboken (Barrett 2015:53–54) beskrivs stödpersonerna så här: ”Det kan vara flera olika personer, personer i vår familj eller släkt, vänner i skolan, vänner från fritiden, grannar eller andra personer som är viktiga för oss”. Anna menade att den närmaste kretsen varierar från person till person. Ellen beskrev det som ”dom som dom umgås med”, Dora som ”dom som dom delar sin vardag med”. Alla räknade de upp exempel som familj, vänner, lärare, släktingar, fosterföräldrar, med mera. Samtliga respondenter höll med om att Bronfenbrenners mikrosystem beskrev vad de menade. Dora poängterade också att man inte får glömma alla sorters familjer då man leder övningen med barnen: ”tyvärr så vill jag ju säga att det finns ännu så många stobakoffar som tycker att det bara skall finnas en viss sorts familj och då får man lite skydda barnen från såna uttalanden”.

I övningen i handboken som respondenterna hänvisar till beskrivs stödpersonerna som träd med rötter som slingrar sig om varandra, ju fler träd, desto mer stöd då ”en storm kommer” (Barrett 2015:53). Detta kunde mycket väl kopplas till Bronfenbrenners teori om mesosystem, alltså mikrosystemens samverkan. Med andra ord blir stödet för barnet/den unga, starkare om stödpersonerna har god kontakt med varandra (Brendtro 2006:163–164).

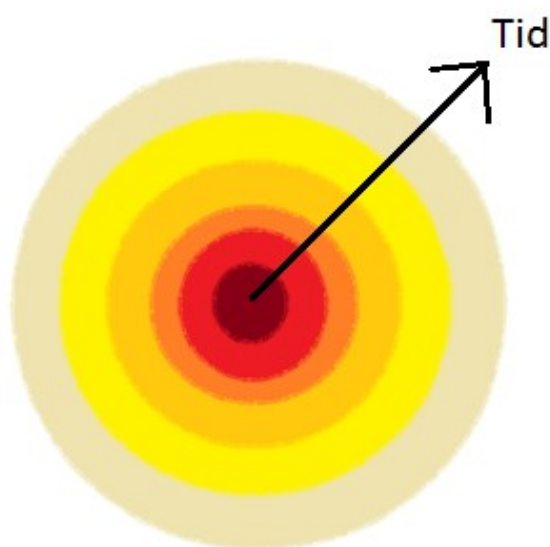
7.2.2 Programdeltagarnas närmaste krets i teori och praktik

Främst nämner respondenterna föräldrarna och lärarna som de huvudsakliga personer som FRIENDS-ledarna kommer i kontakt med i arbetet med barnen. Under intervjun diskuteras olika sätt att nå föräldrarna och engagera lärarna och hur mycket det kan påverka om endera parten av en eller annan orsak inte är involverad i programmet. Kontakten till föräldrarna handlar enligt respondenterna i praktiken mer om att informera föräldrarna snarare än att kommunicera med dem. Respondenterna diskuterar bland annat hur man presenterar programmet; hur man får föräldrarna att komma på informationsträff; om innehållet i informationsbrevet; och om hemuppgifterna deltagarna får mellan varje träff i programmet. Även i forskning om programmet har deltagandet på föräldraträffarna varit för lågt för att kunna få pålitliga forskningsresultat angående föräldrarnas andel i resultatet (Neil & Christensen 2009:214, Barrett et al. 2005:545, 553). Dessa forskningar efterlyser nya sätt och tekniker för att få deltagarantalet på träffarna att stiga. Även informanterna påpekar upprepade gånger vikten av föräldraträffarna. Detta indikerar att de ändå hellre skulle kommunicera med, än informera föräldrarna. En träff kan bland annat höja stödet för programmet, förbättra resultatet, förbättra samarbetet mellan hem och skola och minska risken att föräldrarna känner att deras egen fostringsmetod kritiserar (Adams et al. 2010:513).

Dora talar om att implementera programmet mera i skolan så att elevernas olika hemförhållanden inte skulle ha en så stor effekt på enskilda elevers lärande. I praktiken skulle det betyda att all personal i skolan känner till och kan vid behov hänvisa till materialet i varje möte med eleven, till och med av kökspersonalen i matsalen. Enligt Rotheram-Borus (2001:106–107) kan ett program som stärker den sociala kompetensen få en längre effekt om det implementeras av alla omgivande vuxna genom att de till exempel agerar modeller eller hänvisar till programmet i vardagliga situationer. Keltikangas-Järvinen (2010:190) talar om att utomstående påverkare kan omintetgöra föräldrarnas fostringssträvanden. Hon beskriver det som en dålig sak, men i det här fallet kunde det ha en positiv effekt för en mera jämlik utgångspunkt för elevernas lärande av social kompetens om skolans personal kan omintetgöra eventuella ojämlikheter som olika hemförhållanden kan ge upphov till.

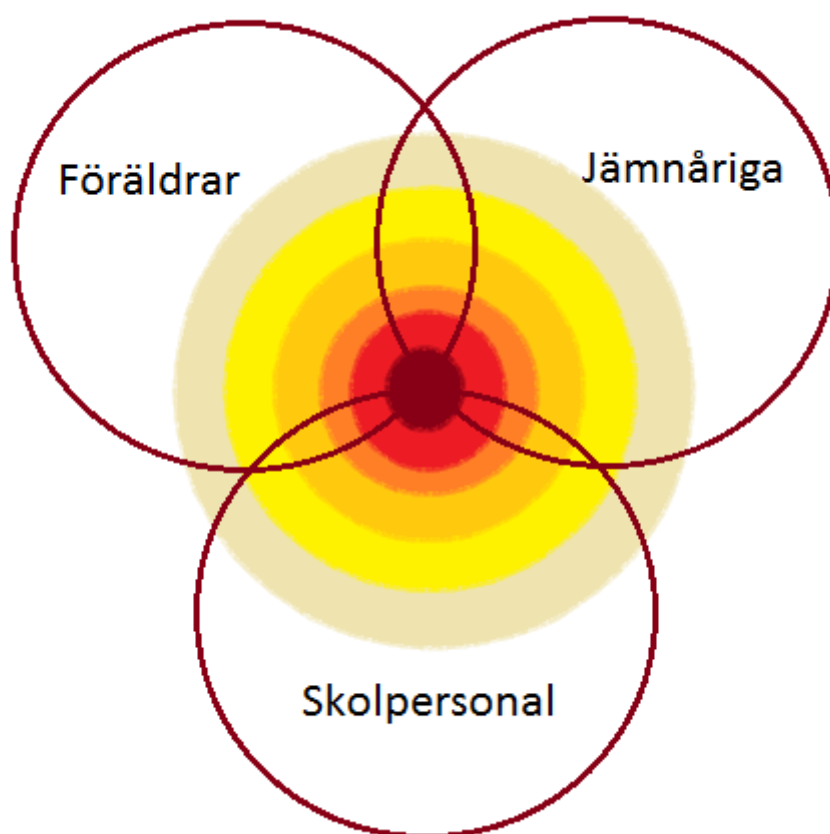
Vid en större implementering av programmet i skolan skulle också stödet från jämnåriga få en större betydelse. Jämnåriga som man umgås med dagligen har en avsevärd inverkan på en individs sociala kompetens, de kan till och med vara ett ersättande stöd om stödet från lärare och föräldrar fallerar (Korkiamäki 2011:104). Då FRIENDS används universellt, alltså på en hel grupp/klass, får alltså ens jämnåriga samma undervisning. Det i sin tur innebär att den positiva effekten av programmet förlängs tidsmässigt i jämförelse med om programmet enbart riktas till utvalda individer som anses vara i riskzonen eller till individer som redan anses ha problem (Neil & Christensen 2009:213).

Enligt tidigare forskning minskar effekten av FRIENDS-programmet med tiden (se figur 1) även om en viss kompetens ofta har visat sig stanna kvar livet ut (Neil & Christensen 2009). Den här minskningen av effekt kunde alltså enligt vårt resultat motarbetas genom ett mer heltäckande stöd, och skulle innebära att barnet/den unga skulle ha stöd från tre fronter, av föräldrar, av skolpersonal och av jämnåriga. Dessa tre fronter är just de tre huvudgrupper som kommer fram i resultatredovisningen av intervjuerna i kapitel 6.2. Alla tre stödtrupper påvisar en förstärkning av långtidseffekten av program för social kompetens (se figur 2). Och om ett stöd sviker, står man ännu stadigt på två. Vi har valt att illustrera långtidseffekten i figur 1 för att visuellt kunna jämföra den med illustrationen av vårt resultat som visas i figur 2.

Figur 1. Effekten av FRIENDS-programmet avtar med tiden även om en viss kompetens ofta har visat sig stanna kvar livet ut

Figur 2 tolkas som så att den rödaste punkten i mitten är när materialet är färskt i minnet hos kursdeltagaren. Då man går utåt i cirkeln falnar en del av kunskapen efter hand som tiden går även om en del ändå stannar kvar livet ut. Cirklarna som vi ritat ovanpå illustrerar vårt resultat. Nämligen att kunskapen kan hållas kvar starkare och längre om programmet aktivt stöds av föräldrar, jämnåriga och skolpersonal. Eftersom möjlighet till stöd kommer från tre håll kan två kompensera om ett av dem fallerar eller är otillräckligt.

Figur 2. Föräldrar, jämnåriga och skolpersonal kan förlänga effekten av programmet även om en av dem skulle falla

8 DISKUSSION

Under arbetets gång har vi lärt oss mycket om FRIENDS-programmet, de som arbetar med det och vad det tidigare finns forskat om FRIENDS. I detta kapitel diskuterar vi vårt resultat, val av metod, hur vi gick till väga under processen, vilka slutsatser vi kan göra av vårt arbete, samt förslag på vidareforskning.

8.1 Resultatdiskussion

I början av detta examensarbete var vi kritiska. Vi hade hängt upp oss på hur ensidigt positivt FRIENDS-programmet och liknande metoder beskrevs och hade svårt att tro att verkligheten verkligen var så rosenröd som den framställdes. I varje källa vi hittade sökte vi med ljus och lykta efter kritik eller resultat som visade ingen eller minimal förbättring i den sociala kompetensen. Trots det var det enda vi hittade *omständigheter* som kunde påverka resultatet negativt, som till exempel oinspirerade ledare, för stora grupper, eller svårigheter i att involvera föräldrarna, själva metoden kritiserades inte.

Eftersom vi inte hittade negativa resultat i teori och forskning sökte vi oss direkt till fältet, kanske ledarna för programmet såg något som teoretikerna och forskarna inte såg. Vårt resultat visar dock att upplevelserna på fältet korrelerar med teori och forskning: metoden fungerar, omständigheter försvårar. Omständigheterna är dessutom något som FRIENDS kontinuerligt jobbar med, de ger rekommendationer på gruppstorlekar, betonar entusiasm för programmet under ledarutbildningen, och funderar ut fungerande sätt att nå föräldrarna (Borgström 2016). Därtill nämner både tidigare forskning och en av respondenterna det viktiga i att beakta alla sorts familjekonstellationer och familjeförhållanden, inte bara den traditionella kärnfamiljen (Adams et al. 2010:515). Detta är något som varken FRIENDS material eller ledarutbildning nämner skilt. Däremot hålls möjligheten uppe för olika familjekonstellationer under träff 7 där man går igenom sin egen stödgrupp och kan se att alla har olika sorters stödgrupper (Barrett 2015:51–56). Även under ledarutbildningen nämns att man kan göra uppgifterna med en förälder *eller annan vuxen* (Borgström 2016). Programmet och utbildningen tar alltså indirekt upp olika familjekonstellationer men nämner det inte skilt som en viktig aspekt i bemötandet

av barn och unga. I gruppledarens manual (Barrett 2015) nämns om och om igen enbart föräldrarna i instruktioner och rubriker genom hela kompendiet.

8.2 Utvärdering av metod

Vi genomförde alltså två kvalitativa halvstrukturerade gruppintervjuer av sammanlagt fem personer på deras arbetsplatser. Vi börjar med att utvärdera en sak i taget. Att det enbart blev två gruppintervjuer och inte tre som vi hade utgått ifrån påverkade självfallet resultatet i och med att vi hade ett mindre underlag av respondenter och enbart två grupper att jämföra med varandra istället för tre. Detta gav en mindre bredd i vårt material. Att intervjun var halvstrukturerad gav precis det resultat vi hoppats på, öppenheten gav utrymme att fördjupa sig, fråga följdfrågor, rätta till missuppfattningar (som kunde uppstå med till exempel en enkät) och komma in på ämnen som intervjuaren inte förutsett men som ger mervärde till undersökningen. Detta samtidigt som struktureringen, alltså vår intervjuguide, gjorde att alla höll sig till temat och vi fick svar på våra forskningsfrågor. Eftersom vi valt att göra en kvalitativ studie av programledaren åsikter var dessutom en intervju ett betydligt bättre alternativ än enkät eller observation då man i en intervju kan gå mera in på djupet och även ta in svar man inte förväntat sig. En gruppintervju visade sig vara ett bra val då respondenterna ofta kom ihåg nya saker då de hörde någon annan i gruppen tala. De kunde också fråga varandra om vissa saker de var osäkra på eftersom de i vardera gruppen jobbade på samma arbetsplats. Även om gruppintervjuer har en tendens att spåra ut (Jacobsen 2012:99), var vårt tema tydligen tillräckligt snävt för att det inte skulle hända. Båda intervjuerna hölls i ett avskilt rum på respondenternas arbetsplats, alltså en trygg och neutral miljö där de kunde slappna av. Vi gav inte själva frågorna i förväg men vi berättade vilka teman vi skulle ta upp så de hade möjlighet att framkalla minnen redan innan intervjun. Denna förberedelse sade de efteråt att hade tillåtit dem reflektera över och på så sätt bättre minnas vissa saker de annars inte skulle ha kommit på om ämnet skulle ha kommit upp först vid intervjutillfället.

Det största problemet var att vi inte hade flera än fem respondenter och att de inte täckte den diversitet vi hade önskat, det här gör naturligtvis att arbetets validitet lider. Vi hade även hoppats kunna jämföra nybörjare med erfarna programledare, men det gick inte då

enbart en av respondenterna var nybörjare. Vi hade också förväntat oss att respondenterna skulle ha lett kurser för både barn och ungdomar, men samtliga hade enbart lett programmet i lågstadier vilket gjorde att vi inte kunde jämföra intervjumaterialet med forskning och teori om unga.

Vår arbetsuppdelning under intervjuerna gjorde att vi kunde komplettera varandra så att Jennys anteckningar gav en översikt och efteråt bekräftade vem under intervjun som sagt vad. Saras ledning av intervjun höll den på rätt spår, gjorde att hon kunde ställa tilläggsfrågor då det behövdes, samt att hon kunde upprätthålla en viss kontinuitet och ögonkontakt med respondenterna, vilket skulle ha avbrutits om hon samtidigt skulle ha fört anteckningar. Att vi även bandade in intervjuerna gjorde att vi kunde analysera intervjun i detalj även efteråt. Vi kunde ha filmat men det är inte säkert att vi skulle fått ut något mer från det även om vi med ljudinbandningen missade kroppsspråket helt.

Visst var det en risk att göra ett arbete som grundar sig på intervjuer eftersom det inte går att garantera att vi hittar ett tillräckligt antal informanter, att de uppfyller de krav vi satt upp eller att våra forskningslov blir godkända av alla instanser. Allt detta har även tagit tid, tid då vi bara kunde vänta på svar eftersom vi redan skrivit allt vi kunnat skriva innan själva intervjuerna. Men trots att arbetet drog längre ut på tiden än vi förväntat oss så anser vi att vi valde rätt. De frågor vi hade besvarades helt enkelt bäst genom gruppintervjuer.

8.3 Slutsatser

I detta arbete önskade vi jämföra två aspekter av FRIENDS-programmet och hur de uppfattas i teori och praktik. Vi tog upp den sociala kompetensen eftersom vår uppdragsgivare hade önskat det och vi tillade den närmaste kretsen eftersom tidigare forskning ofta pekade på just det temat. Båda teman visade sig vara bra på flera olika sätt, de är båda aktuella, de är lätta att förstå, de kan relativt lätt omvandlas till praktiken, det finns mycket forskning om dem, och både respondenterna och vi som gör arbetet tyckte det var intressanta teman.

Slutresultatet blev lyckat, vi kunde jämföra resultatet från intervjuerna med tidigare forskning och teori, vilket var vårt syfte, och därmed komma fram till att de överensstämmer med varandra. I korthet betyder det att FRIENDS-programmet verkligen förbättrar den sociala kompetensen hos barn som går programmet och att programmets positiva verkan stärks av barnets närmaste krets.

Våra intervjufrågor om hur programledarna kunde förbättra programmets effekt gav dessutom ett svar som forskningen vi använt oss av inte begrundat. Både forskning och praktik visade att föräldrastödet var viktigt, men svårt att förverkliga. Här tänkte våra respondenter vidare, om föräldrastödet är så osäkert, varför inte då, parallellt med föräldrakontakten, öka stödet från jämnåriga och skolan? Hur ett ökat sådant trippelstöd skulle påverka programmets resultat både i kvalitet och i längd skulle vara intressant vidare forskning. Annan vidare forskning kunde vara att jämföra föräldrars attityd till programmet beroende på om man marknadsför det som ångestförebyggande, och samtidigt ge information om ångest (så som man gör nu), eller som främjande för den sociala kompetensen och ge information om social kompetens (som man också gör nu men i betydligt mindre skala). Vidare skulle det vara intressant att fråga hur barnen/ungdomarna upplever programmet, om det överensstämmer med forskningen, eller varför inte hur föräldrarna upplever programmet. Eftersom vi enbart lyckades intervjua ledare som lett FRIENDS-programmet för barn kunde även ledare som lett programmet för ungdomar intervjuas, särskilt då våra respondenter påpekade att föräldrarna verkar mindre involverade ju äldre barnen blir.

Arbetslivsrelevansen av detta program är inte bara att bekräfta att verkligheten fungerar som teorin tänkt sig, det är främst att återigen påpeka hur viktig den sociala kompetensen är. I en värld där intelligens oftast enbart beskrivs som rå kunskap, och där emotionell intelligens åsidosätts som en påhittad egenskap (Oliver 2015) anser vi att det är av största vikt att om och om igen påvisa hur mycket social kompetens dagligen påverkar allas våra liv. Vi vill därtill visa hur vi som medmänniskor kan hjälpa till att förbättra och upprätthålla varandras sociala kompetens genom använda den närmsta kretsens styrka. Därtill så vill vi, genom detta arbete, visa FRIENDS-ledare, att det de känner av i praktiken, de positiva effekter de känner att programmet har, det backas upp av teori

och forskning. Genom att leda FRIENDS-programmet kan man göra en verklig skillnad nu och i framtiden, det arbete de gör är viktigt och berör många människors liv.

För de ledare som känner att de vill fortsätta utveckla programmet så föreslår vi att de hellre skulle tala om ett program för att stärka den sociala kompetensen istället för att tala så mycket om ångest. Då skulle programmet gå mera hem hos föräldrar och unga (Dadds et al. 1997:635). Eller som Anna sade ” jag tänker liksom att, gå på ett föräldramöte och säga att nu skall vi prata om antidepressiva saker är inte sådär väldigt tjohejsan”. Därtill kunde ledarna mera beakta olika familjekonstellationer eftersom den närmaste kretsen är så viktig, så kursdeltagarna kunde uppmuntras att också göra hemläxorna med någon annan vuxen än föräldrarna. Programmet kunde även implementeras mera i skolans vardag för att minska på beroendet av föräldrarna och öka förståelsen för programmet hos jämnåriga, vilket förlänger den positiva effekten av programmet. I intervjuerna hittade våra respondenter förbättringsförslag både i programmet och hos sig själva, vilket visar på värdet av en dylik utvärdering som vårt arbete möjliggjorde, och vilket också programmet förespråkar.

KÄLLOR

Adams, Michael; Womack, Sue; Shatzer, Ryan & Caldarella, Paul. 2010, Parent involvement in school-wide social skills instruction: Perceptions of a home note program, *Education*, vol. 130 nr 3, s, 513-528. Tillgänglig: Ebsco Academic Search Elite. Hämtad: 13.1.2016.

Alvehus, Johan. 2013, *Skriva uppsats med kvalitativ metod*: Liber 2013, 144 s.

Alizad, Arman. 2016, Rikos ja rangaistus, *Arman Pohjantähden alla*, Nelonen [TV], 8.4.2016.

Aseman lapset ry. 2013. Tillgänglig: <http://www.asemanlapset.fi/fi/aseman-lapset-ry>
Hämtad: 22.1.2016.

Barrett, Paula; Webster, Hayley & Wallis, Jeffrey. 1999, Adolescent Self-Esteem and Cognitive Skills Training: A School-Based Intervention, *Journal of Child and Family Studies*, vol. 8 nr 2, s. 217-227. Tillgänglig: Ebsco Academic Search Elite. Hämtad 7.1.2016.

Barrett, Paula. 2014, Effectiveness of the Friends for Life program in Portuguese schools: Study with a sample of highly anxious children, *Psychology in the Schools*, vol. 51 nr 6, s. 647-657. Tillgänglig: Ebsco Academic Search Elite. Hämtad: 7.1.2016.

Barrett, Paula. 2015, *Gruppledarens manual för arbete med barn*, bearbetad till finländska förhållanden av Borgström, Nina & Kulla, Jasmin på Aseman Lapset ry, Helsingfors, 107 s.

Barrett, Paula; Lock, Sally & Farrell, Lara. 2005, Developmental differences in universal preventive intervention for child anxiety, *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, vol. 10 nr 4, s. 539-555. Tillgänglig: SAGE publications. Hämtad: 10.11.2016.

Berglund, Stig-Arne. 2000, *Socialpedagogik: i goda möten skapas goda skäl*. Lund: Studentlitteratur. 287 s.

Borgström, Nina. 2016, *FRIENDS utbildning - barn och ungdomsprogrammet* [muntl.]. Föreläsning. 4.3.2016.

Brendtro, Larry K. 2006, The Vision of Urie Bronfenbrenner: Adults Who are Crazy about Kids, *Reclaiming Children and Youth*, Vol. 15 nr 3, s. 162-166.

Bronfenbrenner, Urie. 2005, Ecological Systems Theory. I: Bronfenbrenner, Urie, edit., *Making Human Beings Human: bioecological perspectives on human development*, Thousand Oaks: Sage Publications, s. 106-173.

Carle, Jan. 1998, Pierre Bourdieu och klassamhällets reproduktion. I: Månson, Per, red., *Moderna samhällsteorier – Traditioner, riktningar, teoretiker*, Stockholm: Rabén Prisma, s. 371-412.

Cederlund, Christer & Berglund, Stig-Arne. 2014, *Socialpedagogik – pedagogiskt socialarbete*, Stockholm: Liber, 183 s.

Dadds, Mark; Spence, Susan; Holland, Denise; Barrett, Paula & Laurens, Kristin. 1997, Prevention and Early Intervention for Anxiety Disorders: A Controlled Trial, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, vol. 65, nr 4, s. 627-635. Tillgänglig: Helsingfors universitet. Hämtad: 10.11.2015.

Giddens, Anthony & Sutton, W. Philip. 2014, *Sociologi*, Lund: Studentlitteratur, 807 s.

Goleman, Daniel. 1998, *Känslans intelligens och arbetet: Emotionell intelligens och social kompetens i arbetslivet*, Stockholm: Wahlström & Widstrand, 404 s.

Goleman, Daniel. 2007, *Social intelligens*, Stockholm: Wahlström & Widstrand, 495 s.

Herlitz, Gillis. 2001, *Socialgrammatik: Om social kompetens eller förmågan att umgås med folk*, Uppsala: Konsultförlaget, 111 s.

Jacobsen, Dag Ivar. 2007, *Förståelse, beskrivning och förklaring: Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur, 316 s.

Jacobsen, Dag Ivar. 2012, *Förståelse, beskrivning och förklaring: Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*, andra upplagan. Lund: Studentlitteratur, 327 s.

Johansson, Thomas & Jons, Ingegerd. 2002, *Föräldragrupper i praktiken*, Stockholm: Förlagshuset Gothia, 126 s.

Johansson, Thomas & Miegel, Fredrik. 1996, *Kultursociologi*, Lund: Studentlitteratur, 300 s.

Keltikangas-Järvinen, Liisa. 2010, *Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot*, Helsingfors: Werner Söderström, 263 s.

Korkiamäki, Riikka. 2011, Support and control among 'friends' and 'special friends': Peer groups' social resources as emotional and moral performances amidst teenagers, *Children & Society*, vol. 25, s. 104-114. Tillgänglig: Ebsco Academic Search Elite. Hämtad: 7.1.2016.

Lag om grundläggande utbildning 21.8.1998/628, Finlands författningsförsamling Tillgänglig: Finlex <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1998/19980628> Hämtad: 12.5.2016.

Madsen, Bent. 2006, *Socialpedagogik: Integration och inklusion i det moderna samhället*. Lund: Studentlitteratur, 301 s.

Maggin, Daniel & Johnson, Austin. 2014, A meta-analytic evaluation of the FRIENDS program for preventing anxiety in student populations, *Education and Treatment of Children*, vol. 37 nr 2, s. 277-306. Tillgänglig: Ebsco Academic Search Elite. Hämtad: 5.1.2016.

McCabe, Paul & Altamura, Michelle. 2011, Empirically valid strategies to improve social and emotional competence of preschool children, *Psychology in the Schools*, vol. 48, nr 5, s. 513-540. Tillgänglig: Ebsco Academic Search Elite. Hämtad: 4.1.2016.

Moula, Alireza & Lindqvist, Kent. 2009, *Samhällsinriktat förebyggande arbete*. I: Moula, Alireza, red., *Empowermentorienterat socialt arbete*, Lund: Studentlitteratur, s. 135-156.

Neil, Alison & Christensen, Helen. 2009, Efficacy and effectiveness of school-based prevention and early intervention programs for anxiety, *Clinical Psychology Review*, vol. 29, s.208-215. Tillgänglig: ScienceDirect. Hämtad: 6.1.2016.

Oliver, John. 2015, *Canadian Election: Last Week Tonight with John Oliver*, publicerad 18.10.2015. Tillgänglig: <https://www.youtube.com/watch?v=0V5ckcTSYu8> Hämtad: 25.10.2016.

Persson, Anders. 2003, *Social kompetens: När individen, de andra och samhället möts*, Lund: Studentlitteratur, 237 s.

Rotheram-Borus, Mary Jane; Bickford, Barbara & Milburn, Norweeta. 2001, Implementing a classroom-based social skills training program in middle childhood, *Journal of Educational and Psychological Consultation*, vol. 12 nr 2, s. 91-111. Tillgänglig: Ebsco Academic Search Elite. Hämtad: 7.1.2016.

Sincero, Sarah Mae. 2012, Ecological Systems Theory, *Explorable.com*, 14.3.2012. Tillgänglig: <https://explorable.com/ecological-systems-theory>. Hämtad: 24.2.2016.

Tjersland, Odd Arne; Engen, Gunnar & Jansen, Ulf. 2011, *Allianser: värderingar, teorier och metoder i socialt arbete*, Lund: studentlitteratur, s 342.

Utbildningsstyrelsen. 2014, *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen*, Helsingfors, 473s.

Wulff, Antonia. 2016, Åtta sekunder, *Hufvudstadsbladet*, 4.1.2016 s. 17.

BILAGA 1 INTERVJUGUIDE

Presentera vem vi är och vårt syfte med arbetet och våra frågeställningar.

- Hur anser gruppledarna att FRIENDS-programmet påverkar barns och ungas sociala kompetens?
- Hur viktigt tycker gruppledarna det är att närmaste kretsen involveras i FRIENDS-programmet?
- Teman:
 - **Den sociala kompetensens betydelse**
 - Hur skulle ni definiera ”social kompetens”? (diskussion om definitionen, här ger även vi vår definition)
 - Hur tycker ni FRIENDS påverkar den sociala kompetensen? Ge gärna exempel på olika sorters resultat av programmet (bra/mindre bra).
 - Vad mer kunde ni gruppledare göra för att stärka den sociala kompetensen hos barn och unga som går programmet?
 - **Närmaste kretsen inverkan**
 - Vem skulle ni räkna till barnens och de ungas närmaste krets?
 - På vilket sätt beaktar ni programdeltagarnas närmaste krets i FRIENDS-programmet? Ge gärna exempel.
 - Hur viktigt för slutresultatet anser ni att det är att programdeltagarens närmaste krets involveras i processen?
 - På vilket sätt kunde ni som gruppledare öka den närmaste kretsens involvering i programmet?

BILAGA 2 ANHÅLLAN OM FORSKNINGSLOV

17.2.2016

Bästa FRIENDS-programledare

Vi är Jenny Eliasson och Sara Kanu. Vi studerar på Yrkeshögskolan Arcada, utbildningsprogrammet Det sociala området och vi skriver just nu vårt examensarbete för FRIENDS-programmet i Finland. Vårt syfte med arbetet är att få en förståelse för hur FRIENDS-programmet påverkar barns och ungas sociala kompetens och hur viktigt gruppledarna tycker det är att omgivningen involveras i FRIENDS-programmet.

Det empiriska materialet samlar vi ihop från gruppintervjuer bestående av gruppledare. Vi kommer att ha två gruppintervjuer bestående av 3-6 deltagare per grupp. Intervjuerna kommer att genomföras på handledarnas godkända tid och plats. Materialet kommer sedan att transkriberas för att garantera svarens pålitlighet samt underlätta i analysen, materialet förstörs när examensarbetet är slutfört.

Härmed anhåller vi om ert lov att utföra intervjuer med 6-12 handledare som genomfört FRIENDS-programmet på svenska. Vårt arbete kommer under hela processen att följa de etiska forskningsprinciperna. Identiteten av respondenterna kommer att vara skyddade under processens gång. Examensarbetets uppdragsgivare är Nina Borgstöm, Stationens Barn r.f.

Med frågor var vänlig och kontakta oss socionomstuderande Jenny Eliasson [REDACTED] [REDACTED] jenny.eliasson@arcada.fi socionomstuderande Sara Kanu [REDACTED] sara.backstrom@arcada.fi. Handledare, lektor Ingmar Sigfrids [REDACTED] ingmar.sigfrids@arcada.fi

BILAGA 3 INFORMATIONSBREV

Bästa FRIENDS-programledare

Vi är två socionomstuderande, Jenny Eliasson och Sara Kanu som studerar vid Yrkes-
högskolan Arcada. Vi skriver ett examensarbete för FRIENDS-programmet i Finland,
vår uppdragsgivare är Nina Borgström. Examensarbetet behandlar hur FRIENDS-
programmet stärker den sociala kompetensen och hur barnens och de ungas närmaste
krets påverkar programmets resultat. Vad vi söker är främst exempel på verkliga hän-
delser och upplevelser, detta innebär att vi kommer att använda direkta citat.

Vi önskar härmed att intervjua er som genomgått FRIENDS-programmets utbildning
och har hållit FRIENDS-programmet för grupper på svenska, eftersom vi anser er ha en
unik insikt i hur programmet implementeras i de ungas liv. Intervjun kommer att vara en
gruppdiskussion. Vårt mål är att få ihop 3-6 personer per grupp, själva diskussionstill-
fället skulle ta 60-90 minuter. Vi kommer att ordna två (2) intervjutillfällen DATUM
TID XXX. Intervjuerna kommer att spelas in och sedan transkriberas för att garantera
pålitlighet och underlätta analysen.

När arbetet är godkänt kommer materialet att förstöras. Er identitet och era uttalanden
kommer att behandlas konfidentiellt och kan inte kopplas till er i något skede av forsk-
ningsprocessen eller i det färdiga examensarbetet. Vi kommer i intervjun att be er an-
vända fingerade namn för de barn och unga ni nämner i era exempel för att garantera
även dem absolut anonymitet.

Vi skulle vara tacksamma om ni ville ställa upp på intervju.

Vid ytterligare frågor om examensarbetet eller intervjun kontakta gärna oss.

Socionomstuderande Jenny Eliasson [REDACTED] jenny.eliasson@arcada.fi

Socionomstuderande Sara Kanu [REDACTED] sara.backstrom@arcada.fi

Handledare, lektor Ingmar Sigfrids [REDACTED] ingmar.sigfrids@arcada.fi

BILAGA 4 INFORMERAT SAMTYCKE

Härmed samtycker jag till att socionomstuderandena Jenny Eliasson och Sara Kanu får intervjua mig i en gruppintervju. Jag har blivit informerad om att de kommer att använda det inspelade materialet från intervjutillfället för sitt examensarbete. Materialet de får kommer att användas för att utreda vad FRIENDS gör för den sociala kompetensen och hur barns och ungas närmaste krets påverkar FRIENDS-programmets resultat. Jag är medveten om att jag deltar i intervjun helt frivilligt.

Jag är medveten om att min identitet och mina uttalanden under intervjun kommer att behandlas konfidentiellt och inte kan kopplas till mig i något skede under forskningsprocessen eller i det färdiga examensarbetet. När examensarbetet är godkänt kommer allt material från intervjun att förstöras. Jag ger mitt samtycke till att Jenny Eliasson och Sara Kanu får intervjua mig, bilda in intervjun och använda materialet till sitt examensarbete.

Tid och ort

Underskrift/Namnförtydligande